

מערך הדרכה למדריך בתערוכה:

המדריך לטבע על פי פרגסון

רקע

וולטר פרגסון ז"ל היה צייר ישראלי ממוצא אמריקני, שהתמחה בציור ריאליסטי ומדויק של בעלי חיים. התערוכה הנוכחית, המוצגת כשנה לאחר מותו, מבקשת להציג חלק מיצירתו ומתפיסת עולמו. התערוכה אינה מתיימרת להיות תערוכה רטרוספקטיבית, המאפשרת הכרה מלאה ומעמיקה של עבודתו של האמן, אלא היא מעין תערוכת "טעימות", המזמינה את המבקרים להכיר חלקים נבחרים מעבודתו. בעת בחירת הציורים לתערוכה היה רצון לגעת בתחומים המרכזיים שבהם היה פרגסון מעורב: היכרות קרובה עם בעלי החיים של ישראל, דאגה עמוקה לאיכות הסביבה, תרומה משמעותית לחקר בעלי חיים באוניברסיטת תל אביב והתעניינות עמוקה במוצא האדם. בכל אלה נוגעת התערוכה. מידע נוסף, חשוב ורלוונטי על האמן ועבודתו מופיע בהמשך, בתיאור רביעיית הפתיחה.

**התערוכה תוצג בגן לאומי ירקון – מתחם תל אפק אנטיפטריס
החל מה- 18 במרץ ועד 30 במאי 2107, בשעות הפעילות של הגן הלאומי**

צילום: ליבנה נזר שמילה

ניתן להתרשם מהאיש ועבודותיו בראיון שערך הכתב ארז ארליכמן, אל הכתבה מצורף סרטון, לצפייה יש להקליק: [כתבה בY.NET ארז ארליכמן מראיין את וולטר פרגסון](#)
במידת האפשר, מומלץ להקרין סרטון זה כהכנה לביקור בתערוכה

מבנה התערוכה

התערוכה בנויה מ"רביעיות" – מבנים מרובעים שעל ארבע פאותיהם מוצגים ציורים בנושא הרביעייה בלוויית טקסטים קצרים. הטקסטים עוסקים בנושא הרביעייה ובמיני בעלי החיים המוצגים בה וכוללים "הידעת?" – טקסטים קצרים בנושאים משיקים. לכל "רביעייה" יש נושא משותף. חמש רביעיות הן רביעיות נושאיות – לכל אחת נושא אחר, חמש רביעיות מציגות חמישה בתי גידול ברחבי הארץ.

להלן פירוט נושאי הרביעיות:

1. פתיחה – פרגסון האמן ומעורבותו במחקר בעלי חיים
2. האדם הקדמון – תמונות מחיים האדם הקדמון
3. אפוקליפסה – מצבה העגום של הסביבה
4. זהירות, סכנת הכחדה – בעלי חיים שנכחדו מארצנו
5. פרגסון, אמן הציפורים – מקבץ ציורי עופות
6. מלכי המדבר – בעלי חיים שוכני מדבר
7. היער פתוח – בעלי חיים ביער פארק
8. בין הים להר – בעלי חיים באזור השפלה
9. ריאליזם פנטסטי – בעלי חיים בחורש הים-התיכוני, היום ובעבר
10. ניפגש בים - בעלי חיים בחוף הים

מבנה המערך:

- א. העתק התמונה המוצגת + ההסבר הכתוב לצידה
- ב. המלצה לנושאי הרחבה או דיון
- ג. קישור למידע נוסף ורלוונטי

רציונל:

הצגת העתקי ציוריו של פרגסון בשטח הפתוח של הגן הלאומי נועדה לחשוף קהל רחב ומגוון לאמן המוכשר ולעבודותיו. באמצעות חשיפה זו ליצר הזדהות, חיבור ואהדה לבעלי החיים המוצגים ולסוגיות הסביבתיות/האקולוגיות העולות מציוריו, כמו גם העברת מסר של חשיבות שמירת טבע וסביבה. מערך ההדרכה המובא בפניכם נועד לאפשר לכמה שיותר מדריכים, מובילים ואנשי חינוך להכיר את התערוכה ותכניה ולשלבה בהדרכות ובתכני הלימוד.

1. פתיחה – פרגסון האמן ומעורבותו במחקר בעלי חיים

רביעיית הפתיחה מציגה בפנינו את וולטר פרגסון – האדם והאמן ואת תרומתו המשמעותית לקידום חקר בעלי החיים בארץ.

פאה א' – טקסט פתיחה וקרדיטים

הטקסט שמופיע על פאה זו

וולטר פרגסון היה אמן בעלי חיים מזן נכחד, אשר הקדיש את חייו לציור ריאליסטי של עולם החי, במקרים רבים עולם הולך ונעלם. הכניסה לעולמו של פרגסון מזמנת לנו הצצה לאוצר טבע נדיר ומיוחד במינו של ציור מדויק להפליא, המשלב באדיקות את שתי

הדיסציפלינות שבהן שלט ביד רמה - אמנות ומדע. לתפיסתו של פרגסון, על מנת לצייר בעל חיים הכרחי להכיר את אורחות חייו, את התנהגותו ואת האנטומיה שלו. פרגסון השתמש בטכניקות מגוונות, מרישום קפדני בעיפרון דרך צבעי שמן ומים. כל בעל חיים שצייר קיבל טיפול מסור ואוהב בידיו של האמן, ששם לו למטרה לשמר את עולם החי והסביבה במסירות ובנאמנות למקור.

בתחילת שנות ה-70 אייר פרגסון את **מדריך לציפורי ארצנו ומדריך ליונקי ארצנו**, שתי חוברות מאוירות שזכו לתפוצה רחבה. הצמא של הציבור לידע בתחום החי והטבע הפכו את החוברות הללו לפריט חובה כמעט בכל ספרייה ביתית בישראל באותה תקופה.

הרחבה על עבודתו של האמן

וולטר פרגסון התמחה בציורי טבע ריאליסטיים, איכותיים ומקוריים. עבודתו האמנותית משקפת הקפדה ודיוק בלתי מתפשרים. בציוריו הצליח פרגסון להעביר את התנועה ואת החיות של בעלי החיים שצייר; נראה כי הם מתעוררים לחיים על הבד ועוד רגע יתחילו לעוף, לשחות או ללכת לדרכם.

פרגסון צייר תוך התבוננות בבעלי החיים בטבע, אך גם תוך התבוננות בצילומים של בעלי חיים (שרבים מהם צילם בעצמו) ובפוחלצים. הצילומים והפוחלצים אפשרו לו להעמיק במה שהוא רואה ולדייק בציוריו. פרגסון גם הבין התנהגות בעלי חיים וכך הצליח להציג בצורה מדויקת להפליא את בעלי החיים שהנציח. הבנתו בבעלי חיים ויכולתו לדייק הם שאפשרו לו לתרום תרומה משמעותית לחקר בעלי החיים בארץ, כפי שמפורט בפאה הבאה, "פרגסון החוקר".

במהלך שנות עבודתו, פרגסון צייר מאות ציורים לספרים, חוברות ופרסומים בעברית ובאנגלית.

פאה ב' – פרגסון החוקר

הטקסט שמופיע על פאה זו

במשך 30 שנים עבד וולטר פרגסון במחלקה לזואולוגיה של אוניברסיטת תל אביב, כשהוא מאייר מגוון בעלי חיים ומסייע לחוקרי המחלקה להציג את ממצאיהם באמצעות איורים מדעיים מדויקים וברורים. חוקרים רבים במחלקה מתגאים גם כיום בהיותם בעליו של איור מקורי, אשר צויר על ידי האומן במיוחד עבור עבודתם.

עבודתו של פרגסון התבססה על לימוד קפדני של בעלי החיים, תוך התבוננות בהם בטבע, בתמונות ובפוחלצים, שסיפקו לו הזדמנות להתבוננות שקטה ומעמיקה באובייקטים שביקש לצייר. יכולתו של פרגסון להבחין בפרטים קטנים ומיומנותו הגרפית הגבוהה אפשרו לו לתאר באופן מדויק את המאפיינים הפיזיים השונים של מיני חרקים רבים ולהציג בצורה חיה ומעוררת השראה מגוון אינטראקציות חברתיות בין יונקים ועופות.

הרחבה על תרומתו של פרגסון למחקר

לולטר פרגסון היה משרד במחלקה לזואולוגיה שבאוניברסיטת תל אביב וחוקרים רבים נעזרו בו כדי להציג את ממצאיהם בצורה גרפית ברורה. יש לזכור שבתקופה שבה עבד פרגסון במחלקה לזואולוגיה, האמצעים הטכנולוגיים הצילומיים שעמדו לרשות החוקרים היו דלים מאוד בהשוואה למצב היום. לא היו אז טלפונים סלולריים עם מצלמות ואפילו הצילום הדיגיטלי היה אז בראשית דרכו. מה שאפשר לעשות היום באמצעות מצלמה משוכללת, המחוברת למיקרוסקופ בעל הגדלה גבוהה, לא היה זמין אז. חלק גדול מעבודתו של פרגסון במחלקה לזואולוגיה, שאינו בא לידי ביטוי בתערוכה הנוכחית, הוא עבודתו עם חוקרי החרקים (אנטמולוגים). פרגסון ישב במשך מאות שעות, עינו צמודה למיקרוסקופ, כשהוא מתעד בציור מדויק להפליא את ההבדלים הקלים בין מחושיהם, רגליהם, לסתותיהם או איברי גופם האחרים של מיני חרקים שונים. יכולתו להבחין בדקויות ולהציג אותן בציור אפשרה לחוקרי החרקים להציג את ממצאיהם בצורה ברורה ויפה. פרגסון עבד גם עם חוקרים בולטים בתחום התנהגות היונקים ואלה הדוגמאות המובאות בתערוכה.

- זנבן ערבי: דיוקנאות ומשחק חברתי, מתוך מחקרו של פרופ' אמוץ זהבי**

הזנבן הערבי הוא ציפור חברתית החיה בארץ בעיקר בערבה. פרופ' אמוץ זהבי ותלמידיו חוקרים את התנהגותו החברתית המורכבת של הזנבן כבר משנות ה-60 של המאה ה-20. במחקר ארוך הטווח הזה מכירים החוקרים כל זנבן וזנבן – את ההיסטוריה המשפחתית שלו, את העדפותיו ואת התנהגותיו הייחודיות. פרגסון סייע לפרופ' זהבי להציג בצורה ברורה מגוון אינטראקציות חברתיות המתקיימות בין הזנבנים ולתעד את דיוקנאותיהם של זנבנים שונים.

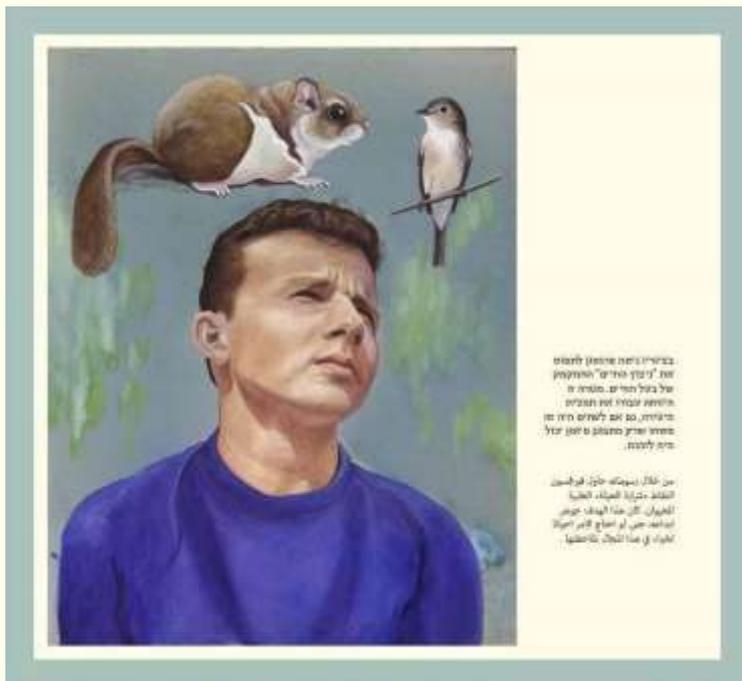
עוד על הזנבן הערבי יש להקליק: [זנבן ערבי](#)
- אינטראקציה תוקפנית בין שני תנים זהובים, מתוך מחקרו של פרופ' אילן גולני**

פרופ' אילן גולני ותלמידיו חקרו אינטראקציות חברתיות במגוון מיני יונקים, ביניהם התן הזהוב. באיור זה מתועדים שניים מהתנים הזהובים שהשתתפו במחקר: מימין מצויר הזכר זיגי, ומשמאל – הנקבה פגי. איור זה הוא חלק מסדרת איורים, שבה הציג פרגסון מגוון אינטראקציות חברתיות בין השניים, כפי שהן מתבטאות בשפת הגוף שלהם: עמדת הגוף, הזנב, חשיפת שיניים ועוד.

עוד על התן הזהוב יש להקליק: [תן זהוב](#)
- חולדה מצויה פותחת אצטרובלים כדי להגיע לזרעים (צנוברים) החבויים בהם, מתוך מחקרו של פרופ' יוסף טרקל**

בחורשות אורנים רבות בארץ חיות על העצים חולדות מצויות, הפותחות אצטרובלי אורן סגורים וניזונות מהזרעים (צנוברים) שבתוכם. באירופה ובארצות הברית, סנאים מנצלים סוג מזון זה, אך בארץ אין סנאים. בשנות ה-80 של המאה ה-20 התגלה שבארץ למדו החולדות לפתוח את האצטרובלים ולהיזון מזרעיהם, מה שאפשר להם להתפשט ברחבי הארץ ולנצל מזון שקודם לכך לא נוצל. מיומנות פתיחת האצטרובלים היא מורכבת מאוד ועוברת מאם לגוריה והיא נחקרה במשך שנים רבות על ידי פרופ' טרקל ותלמידיו. פרגסון סייע לפרופ' טרקל להציג בצורה ברורה את הדרך שבה החולדה מרימה את קשקשי האצטרובל ושולפת את הזרעים שמתחתיו.

עוד על החולדה המצויה יש להקליק: [חולדה מצויה](#)

פאה ג' – דיוקן עצמי: האמן בצעירותו

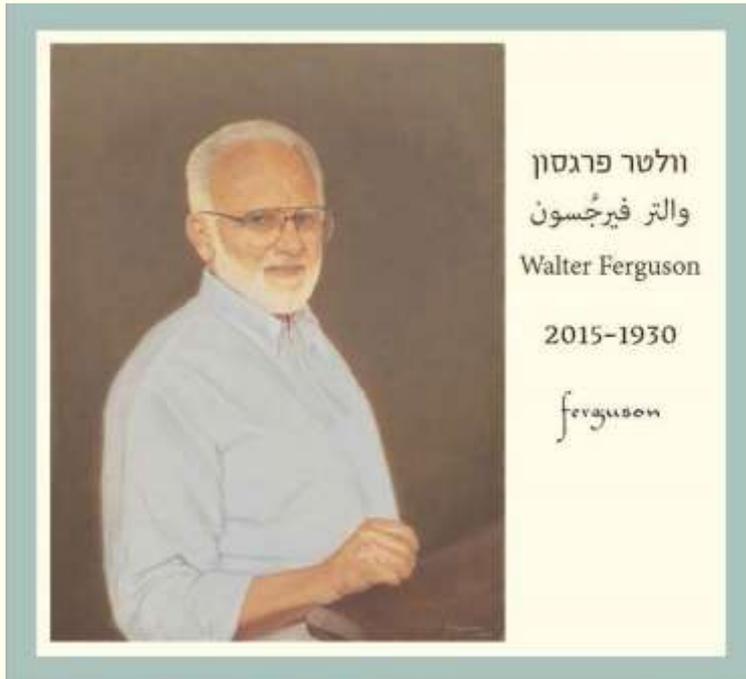
הטקסט שמופיע על פאה זו

בציוריו ניסה פרגסון לתפוס את "ניצוץ החיים" החמקמק של בעל החיים. מטרה זו היוותה עבורו את תמצית היצירה, גם אם לעתים היה זה משהו שרק מתבונן מיומן יכול היה לזהות.

מידע על פרגסון בתחילת דרכו

מגיל צעיר נמשך פרגסון אל אמנות הציור, ובעיקר – ציור ציפורים. לדבריו, כבר בגיל צעיר ידע מה הוא רוצה להיות בבגרותו: אמן של ציפורים, ומעולם לא שינה את דעתו לגבי ייעודו.

בילדותו, בברוקלין, ניו יורק, פרגסון העסיק את עצמו במשך שעות רבות ביום בשרבות ציורים של בעלי חיים. את מרבית זמנו הוא בילה בגני חיות ובפארקים של ניו יורק כשהוא עורך תצפיות על בעלי חיים. במשך היום הוא היה מצייר בשטח ובשעות הערב היה משפר את הציורים על השולחן במטבח ביתו. הניסוח שמופיע בפאה זו, "ניצוץ החיים החמקמק", הוא ציטוט של פרגסון עצמו. זו הייתה מטרתו, כפי שהוא עצמו התבטא לא פעם.

פאה ד' – דיוקן עצמי: האמן בבגרותו

מידע ביוגרפי

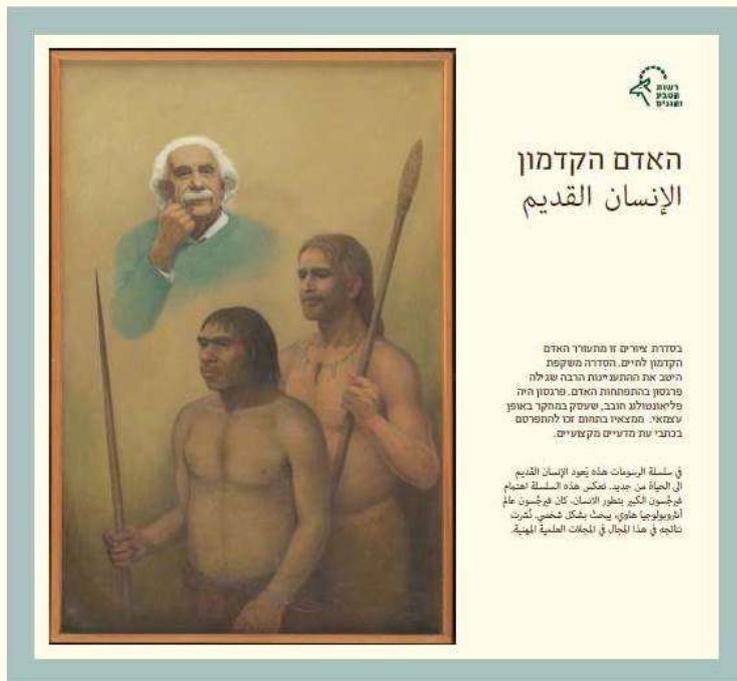
וולטר פרגסון נולד בברוקלין, ניו יורק, בשנת 1930. את הכשרתו האקדמית הפורמלית בתחום האמנות רכש בבית הספר לאמנויות באוניברסיטת ייל וכן במכון פראט בברוקלין. לאחר לימודיו האקדמיים עבד במוזיאון הטבע בניו יורק ואף אייר עבור כתב העת LIFE.

בסוף שנות ה-50 ביקר פרגסון לראשונה בישראל כתייר ומאוד התרשם ממגוון בעלי החיים בכלל

וממגוון הציפורים בפרט, מעולם הטבע ומהאנשים. ביקור זה הפך אותו לציוני נלהב. בתחילת שנות ה-60 עלה לארץ והתמקם עם משפחתו במושב בית ינאי, שם גר עד מותו בדצמבר 2015.

2. האדם הקדמון – תמונות מחיים האדם הקדמון

רביעיית האדם הקדמון מציגה את העניין שגילה פרגסון באנתרופולוגיה – המדע החוקר את התפתחות האדם. הודות ליכולתו להבחין בפרטים, פרגסון הקדיש שעות רבות לחקר ההתפתחות האנושית. בהתבסס על מורפולוגיה משווה במאובנים, הוא זכה לתאר שתי גולגולות שנמצאו על ידי ריצ'ארד ליקי ואשתו, שניהם פליאונטולוגים מפורסמים מאוד. לטענת פרגסון, שתי גולגולות אלה שייכות למינים חדשים בשושלת האדם, והוא אף פרסם את טענותיו אלה בכתבי עת מדעיים. עם זאת, רוב החוקרים בתחום אינם מסכימים עם מסקנותיו של פרגסון.

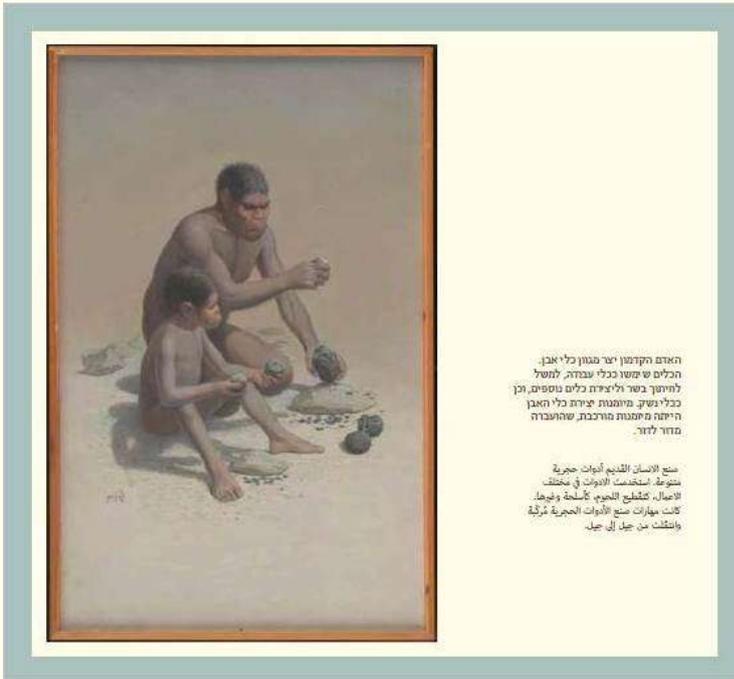
פאה א' – טקסט פותח

הטקסט שמופיע על פאה זו

בסדרת ציורים זו מתעורר האדם הקדמון לחיים. הסדרה משקפת היטב את ההתעניינות הרבה שגילה פרגסון בהתפתחות האדם. פרגסון היה פליאונטולוג חובב, שעסק במחקר באופן עצמאי. ממצאיו בתחום זכו להפרכה בכתבי עת מדעיים מקצועיים.

הצעות להפעלת הקהל מול ציור זה

- מה רואים בציור הזה? (שלוש דמויות של גברים)
- מה הגברים האלה מייצגים? (כל גבר מייצג שלב שונה בהתפתחות האדם)
- איזה הבדלים רואים בין הגברים השונים? (הבדל במורכבות הכלים, הבדל בקישוט הגוף, הבדל בביגוד)
- למה לדעתכם פרגסון צייר דווקא את איינשטיין? (אולי כי איינשטיין מסמל את ההתפתחות האינטלקטואלית של האדם, בהשוואה לבעלי חיים אחרים?...) ציור זה מאפשר לדון בכך שאין "אדם קדמון" אחד. האדם התפתח בשלבים רבים, היו הרבה מינים של "אדם קדמון" והיום כולנו "אדם נבון" – כולנו מין אחד. כל האנשים כולם, אסקימוסים ואינדיאנים, סינים, יפנים, אירופאיים... – כולם-כולם שייכים למין ביולוגי אחד.

האדם הקדמון יצר מגוון כלי אבן.
 הכלים שישו ככלי עבודה, לחשל
 לחיתוך בשר וליצירת כלים נוספים, וכן
 ככלי נשק. מיומנות יצירת כלי האבן
 הייתה מיומנות מורכבת, שהועברה
 מדור לדור.

صنع الإنسان القديم أدوات حجرية
 متنوعة استخدمت الأدوات في مختلف
 الأعمال، كتفليح اللحم، كالتحفة وغيرها.
 كانت مهارات صنع الأدوات الحجرية تُرثية
 وانتقلت من جيل إلى جيل.

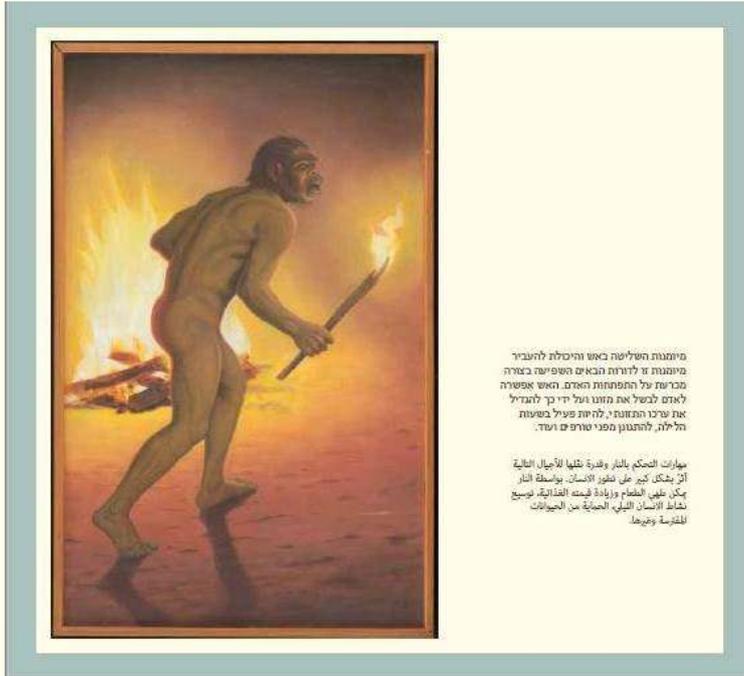
פאה ב' - יצירת כלים

הטקסט שמופיע על פאה זו:

האדם הקדמון יצר מגוון כלי אבן.
 הכלים שימשו ככלי עבודה,
 למשל לחיתוך בשר וליצירת
 כלים נוספים, וכן ככלי נשק.
 מיומנות יצירת כלי האבן הייתה
 מיומנות מורכבת, שהועברה
 מדור לדור.

הצעות להפעלת הקהל מול ציור זה:

- מה אנחנו רואים בציור הזה? (אדם מבוגר מכין כלי, לידו ילד שמכין אף הוא כלי ומתבונן במבוגר. אפשר לשער שמדובר באב ובנו)
- מתוך התבוננות בציור, מה אפשר ללמוד על הדרך שבה הכין האדם הקדמון את כלי האבן שלו? (שימוש בסדן על הקרקע, הכאה באבן אחת באמצעות אבן אחרת) אפשר להרחיב ולספר שהאדם בחר לצורך הכנת הכלים באבנים קשות במיוחד, דוגמת אבני צור. ההכאה חוזרת ונשנית באבנים אפשרה לאדם הקדמון להתיז רסיסי אבן ולעצב אבנים חדות לחיתוך, אבנים נוחות לאחיזה ליצירת כלים נוספים ועוד. בעבר היה השימוש בכלים מאפיין שיוחס אך ורק לאדם. אולם משנות ה-60 של המאה ה-20 מגלים חוקרי התנהגות בעלי חיים שיותר ויותר מינים של בעלי חיים משתמשים בכלים. עם זאת, אין ספק שהשימוש שעושה האדם בכלים הוא המורכב ביותר. כבר לאדם הקדמון היו מגוון כלים שבהם השתמש למגוון שימושים.

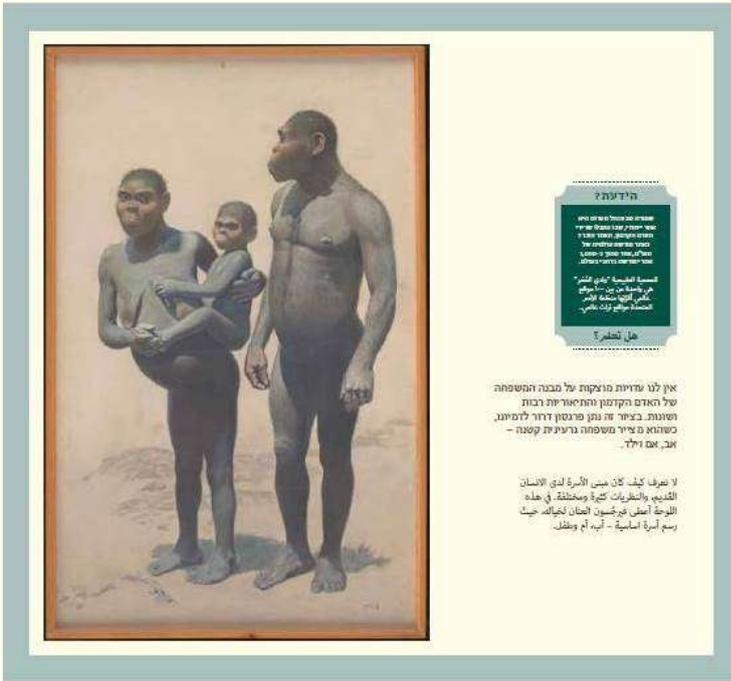
פאה ג' – השימוש באש

הטקסט שמופיע על פאה זו:

מיומנות השליטה באש והיכולת
 להעביר מיומנות זו לדורות הבאים
 השפיעה בצורה מכרעת על
 התפתחות האדם. האש אפשרה
 לאדם לבשל את מזונו ועל ידי כך
 להגדיל את ערכו התזונתי, להיות
 פעיל בשעות הלילה, להתגונן מפני
 טורפים ועוד.

הצעות להפעלת הקהל מול ציור זה:

- מהציור הזה אנחנו לומדים שהאדם הקדמון למד להשתמש באש. איך בדיוק אנחנו רואים את זה? (החזקת הלפיד והמדורה המסודרת)
- גילוי האש נחשב לתגלית ששינתה באופן מהפכני את חייו של האדם הקדמון. מדוע גילוי האש היה כל כך חשוב? (התשובה לכך היא כל מה שכתוב בטקסט הפאה הזו. אבל, כדאי להוסיף ולהדגיש – החוקרים טוענים שגילוי האש הוא שאפשר את התפתחות האדם המודרני, וזאת מהסיבה הבאה: ברגע שהאדם החל לצלות באש את הבשר שצד, הערך הקלורי של הבשר עלה פלאים. מנתח בשר צלוי מפיקים הרבה יותר אנרגיה מאשר מאותו נתח כאשר הוא נא. כאשר מפיקים יותר אנרגיה מאותה כמות של מזון, אפשר לצוד פחות. כך גם סובלים פחות מרעב, אבל, בתקופות של שפע, גם נוצר פתאום פנאי! לא צריך לצאת לצוד, אפשר להישאר במערה עם אנשי השבט ולעשות דברים אחרים. לטענת החוקרים, יצירת הפנאי, יחד עם החיים בחבורות משפחתיות, הם שאפשרו את התפתחות כושר ההמצאה של האדם, את יכולתו לשנות את סביבתו ואת התפתחותו בכלל.

פאה ד' – משפחה

הטקסט שמופיע על פאה זו

אין לנו עדויות מוצקות על מבנה המשפחה של האדם הקדמון והתיאוריות רבות ושונות. בצירוף זה נתן פרגסון דרור לדמיונו, כשהוא מצייר משפחה גרעינית קטנה – אבא, אמא וילד.

הצעות להפעלת הקהל מול ציור זה

זה

אפשר לקרוא יחד את הטקסט שמופיע על הפאה ואז לשאול: אם

לא משפחה גרעינית – אילו עוד אפשרויות קיימות? להגיע לכך שסביר להניח שהאדם הקדמון חי בחבורות משפחתיות, שכללו גברים, נשים וילדים, שלא בהכרח נחלקו למשפחות גרעיניות. הרעיון של זוגיות מונוגמית הוא רעיון חדש יחסית, כנראה בן 12,000 שנה לכל היותר. לטענת חוקרים רבים, המונוגמיה "הומצאה" רק עם התפתחות החקלאות, הפסקת אורח החיים הנוודי, התיישבות במקום אחד והתחלת צבירת רכוש, שאותו רוצים להוריש לדור הבא.

טקסט "הידעת?"

שמורת טבע נחל מערות היא אתר ייחודי, שבו התגלו שרידי האדם הקדמון. האתר הוכרז כאתר מורשת עולמית של האו"ם, אחד מתוך כ-1,000 אתרים מורשת ברחבי העולם.

הרחבה על שמורת הטבע נחל מערות:

בישראל, אתרים רבים שבהם התגלו שרידים של האדם הקדמון מתקופות שונות. לישראל חשיבות בינלאומית בכל הקשור לחקר האדם הקדמון, מכיוון שבחפירות בארץ התגלו ממצאים משמעותיים מאוד להבנת שלבי התפתחות האדם.

למידע נוסף על שמורת הטבע נחל מערות, יש להקליק: [שמורת טבע נחל מערות](#)

3. אפוקליפסה – מצבה העגום של הסביבה

רביעייה זו משקפת את הדאגה העמוקה שחש פרגסון בעניין התדרדרות מצב הסביבה שבה אנו חיים, בארץ ובעולם כולו. סדרת הציורים המוצגת ברביעייה זו עוסקת כולה בהיבטים שונים של השפעת האדם על הסביבה – על עולם הטבע ועל משאבי הסביבה, דוגמת קרקע, מים ואוויר. פרגסון צייר ציורים אלה במטרה מוצהרת להתריע על מצבה העגום של הסביבה ואף פרסם אותם ככרזות למכירה ברחבי העולם.

הצעות להפעלת הקהל ברביעייה זו:

הציורים העוצמתיים מאוד שמוצגים ברביעייה זו אינם מלווים כמעט בטקסט וזאת באופן מכוון, כדי לתת לתמונות לדבר בעד עצמן. בהגעה לרביעייה זו מוצע למדריכים לאפשר לקהל להתבונן ראשית בכל הציורים שברביעייה, ללא כל הקדמה, לאסוף אותם לאחר שהתבוננו בארבע הפאות ואז לשאול:

- מה רצה פרגסון להעביר לנו בסדרת ציורים זו?
- האם הוא צייר מה שהוא ראה לנגד עיניו בהווה?

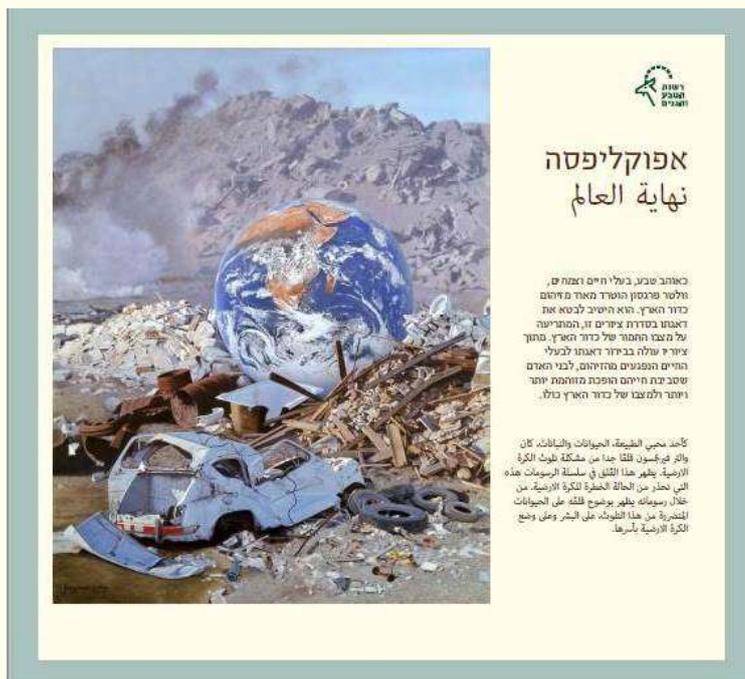
באמצעות שאלות אלה יש לעורר דיון קצר בנושא איכות הסביבה ובעיקר בהשפעת האדם על הסביבה – זיהום הסביבה הפיזית ופגיעה אנושה בטבע – בבעלי החיים ובצמחים החולקים עמנו את עולמנו.

אפשרות שנייה היא לעבור עם הקהל מציור לציור ולהתייחס לכל אחד מהם על פי הבעיות הסביבתיות המוצגות בו, כמפורט בהמשך. אפשר לספר על הבעיות המוצגות או לשאול את המבקרים בכל פאה: איזו בעיה סביבתית רצה פרגסון להעלות בציור זה?

פאה א' – כדור הארץ במזבלה

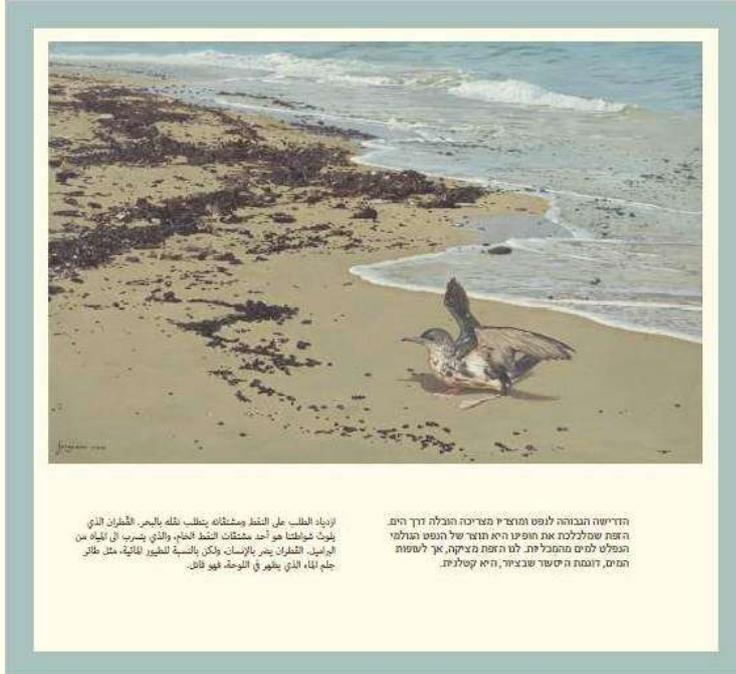
הטקסט שמופיע על פאה זו:

כאובה טבע, בעלי חיים וצמחים, וולטר פרגסון הוטרד מאוד מזיהום כדור הארץ. הוא היטיב לבטא את דאגתו בסדרת ציורים זו, המתריעה על מצבו החמור של כדור הארץ. מתוך ציוריו עולה בבירור דאגתו לבעלי החיים הנפגעים מהזיהום, לבני האדם שסביבת חייהם הופכת מזוהמת יותר ויותר ולמצבו של כדור הארץ כולו.

הבעיות הסביבתיות המוצגות בציור

- עודף אשפה שאינה מטופלת, אולי גם עודף צריכה הגורם לעודף האשפה (קונים בעודף, בלי מחשבה, קונים במקום לתקן וכו'...)
- הבעיה היא בעיה גלובלית – כל העולם מושפע ממנה.

פאה ב' – היסעור והנפט

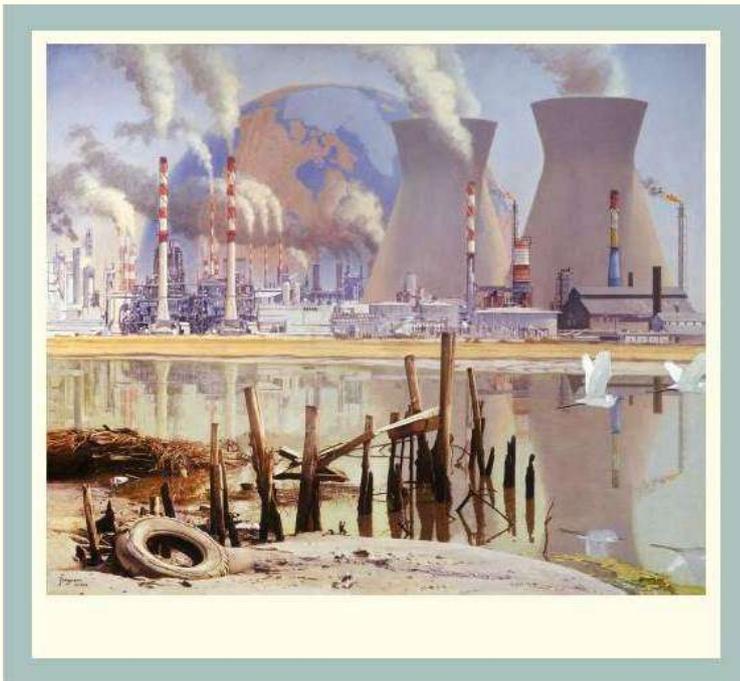
הטקסט שמופיע על פאה זו

הדרישה הגבוהה לנפט ומוצרי מצריכה הובלה דרך הים. הזפת שמלכלכת את חופינו היא תוצר של הנפט הגולמי הנפלט למים מהמכליות. לנו הזפת מציקה, אך לעופות המים, דוגמת היסעור שבתמונה, היא קטלנית.

הבעיות הסביבתיות המוצגות

בציור

למבוגרים בקהל, ייתכן שהציור יזכיר את צילומי הקורמורנים שנפגעו מכמויות הנפט הגדולות שזרמו ליד בתקופת מלחמת המפרץ (1990-1991). הנפט המוצא את דרכו למים מסיבה זו או אחרת, פוגע ברוב בעלי החיים במים. נוצותיהם של עופות הים נספגות בנפט, מה שפוגע ביכולתם לעוף ולווסת את טמפרטורת גופם. כמו כן, רוב מקורות המזון הימיים שלהם נפגעים והם עלולים למות מהרעלה כתוצאה מאכילתם.

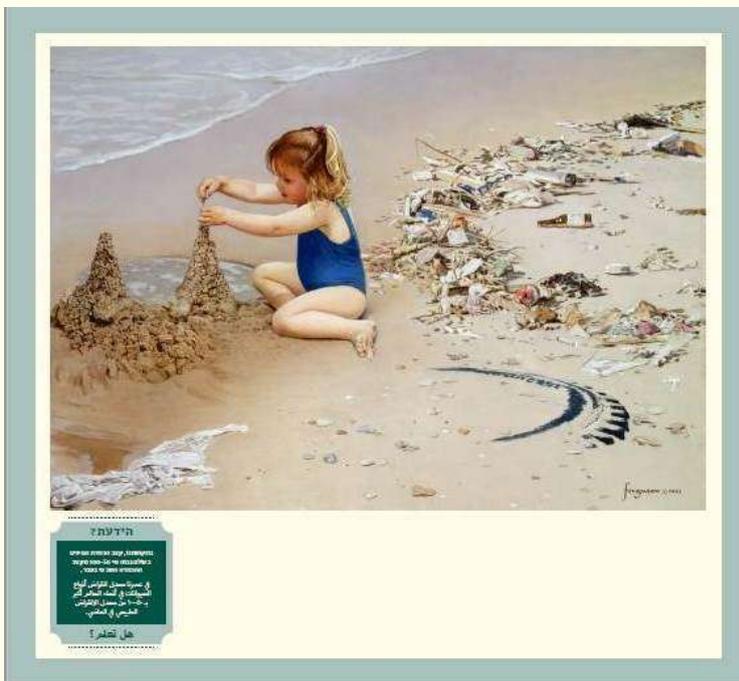
פאה ג' – הזיהום במפרץ חיפה

הבעיות הסביבתיות המוצגות

בציור

בציור זה, מאוד ברור שפרגסון בחר לצייר את אזור מפרץ חיפה ולהתריע על הזיהום ההולך וגובר. כאן, פרגסון מציג בפנינו את העתיד כפי שהוא רואה אותו בעיני רוחו. מומלץ לעמוד כמה דקות מול הציור ולהבחין בכל רכיביו: בתי הזיקוק לנפט – ה"לבניות", ארובות המפעלים לסוגיהם, זיהום מי הים שבחזית

התמונה, הזנחה, האשפה המיוצגת בצמיג המכוננית המושלך כדור הארץ השוקע ועופות המים.

פאה ד' – הילדה בחוף הים

טקסט "הידעת?"

בתקופתנו, קצב הכחדת המינים בעולם גבוה פי 50-100 מקצב ההכחדה הטבעי בעבר.

הבעיות הסביבתיות המוצגות

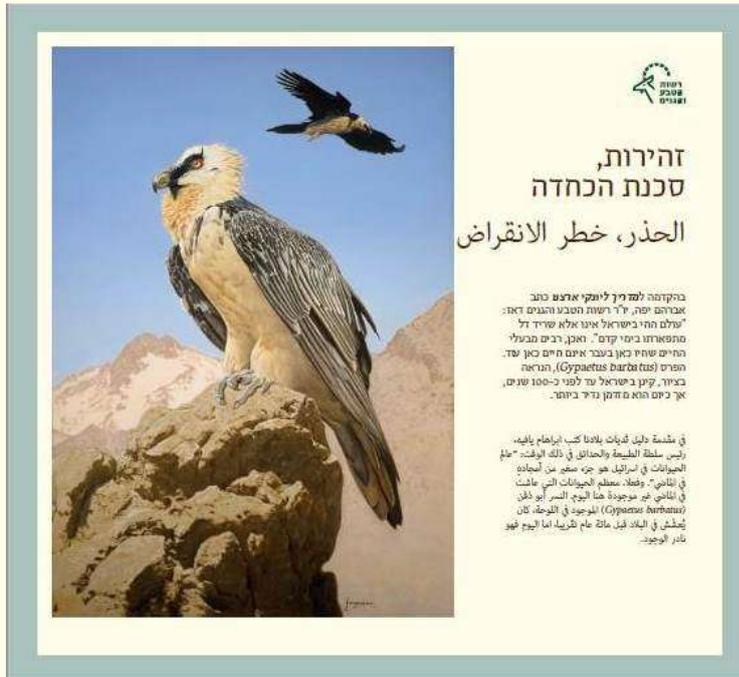
בציור

מה שבולט מאוד בציור זה הוא חוסר המודעות של הילדה שבציור(נכדתו של האמן) ושל כולנו, לבעיות איכות הסביבה.

טקסט "הידעת?" של ציור זה, כמו כל הציורים ברביעייה, מדגיש את השפעת האדם.

4. זהירות, סכנת הכחדה – בעלי חיים שנכחדו מארצנו

רביעייה זו עוסקת בבעלי חיים שנכחדו מארצנו, או כמעט ונכחדו. ברביעייה מוצגים הפרס, נמר המדבר, הראם הלבן והיעל – סיפור הצלחה של רשות הטבע והגנים בהצלחת המין מהכחדה. בכל פאה טקסט קצר על המין המדובר ובפאה הפותחת – טקסט פותח. הציורים המוצגים ברביעייה זו הם ציורים המציגים את בעל החיים בבית הגידול הטבעי שלו, בנוף שבו הוא חי.

פאה א' – הפרס

הטקסט שמופיע על פאה זו

בהקדמה למדריך ליונקי ארצנו

כתב אברהם יפה, יו"ר רשות

הטבע והגנים דאז: "עולם החי

בישראל אינו אלא שריד דל

מתפארתו בימי קדם". ואכן,

רבים מבעלי החיים שחיו כאן

בעבר אינם חיים כאן עוד. הפרס

(*GYPAETUS BARBATUS*), הנראה

בצורה קטנה בישראל עד לפני כ-

100 שנים, אך כיום הוא מזדמן

נדיר ביותר.

למדריך

הפרס מצויר כאן גם בעמידה וגם בתעופה. הפרס הוא דורס אוכל פגרים והוא מחפש מזון

בעת שהוא עף. בצורה רואים היטב את בית הגידול של הפרס. שמו ניתן לו ע"י שמעון

בודנהיימר (מראשוני הביולוגים זואולוגיים העבריים) על שהוא פורס (=שובר) את עצמות

טרפו על גבי משטחי סלע, לאחר שהטיח אותו מגובה רב.

נסיון השבת הפרס לארצנו לא צלח. האימונים המרכזיים העומדים בפניו הם: ציד,

הרעלות, התחשמלות, פגיעה בבית הגידול וצמצום מקורות המזון.

מעניין לספר: שם משפחתו המקורי של שמעון פרס, הנשיא וראש הממשלה לשעבר, היה

פרסקי. בעת מסעו שערך בשנת 1945 להכרת הנגב, עף מעליו עוף דורס. הזואולוג

המפורסם היינריך מנדלסון זיהה את הדורס כפרס, ושמעון פרס החליט לאמץ את שם

הציפור כשמו.

למידע נוסף על הפרס, יש להקליק: [פרס](#)

פאה ב' - נמר המדבר

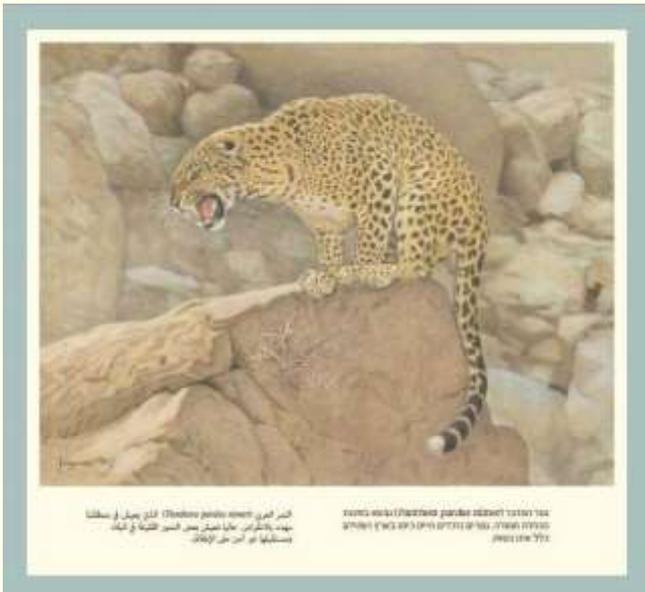
הטקסט שמופיע על פאה זו

נמר המדבר (*PANTHERA PARDUS NIMER*)
נמצא בסכנת הכחדה חמורה. נמרים
בודדים חיים כיום בארץ ועתידם כלל אינו
בטוח.

למדריך

נמרים לא נצפו בשנים האחרונות אך גם
אין הוכחה ודאית כי נעלמו משטחי הנגב
ומדבר יהודה. לעיתים נצפים גללים או

עקבות שנחשבים של נמרים אך לא ניתן לומר בוודאות. שטחי המחיה שלהם הם כה
גדולים ונרחבים עד שקשה מאוד לאתר אותם אם יבחרו להסתתר.
למידע על תת המין החי בישראל, יש להקליק: [הנמר](#)

פאה ג' - ראם לבן

הטקסט שמופיע על פאה זו

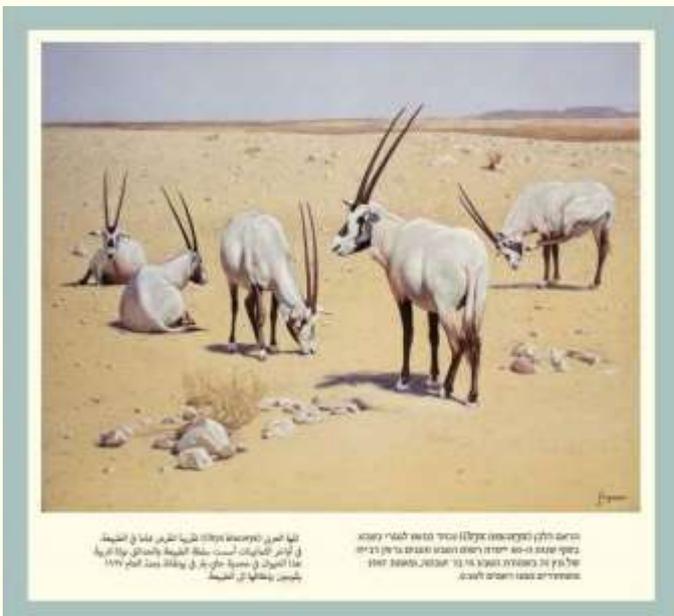
הראם הלבן (*ORYX LEUCORYX*) נכחד
כמעט לגמרי בטבע. בסוף שנות ה-80
ייסדה רשות הטבע והגנים גרעין רבייה
של מין זה בשמורת הטבע חי בר
יוטבתה, ומשנת 1997 משוחררים ממנו
ראמים לטבע.

למדריך:

מומלץ להתמקד בפרויקט ההשבה
לטבע. "מבצע ראם". הראם היה היונק

הראשון בעולם שהושב בהצלחה לטבע. פרגסון בעצמו, צייר כמה ציורי שמן מרשימים
שהוענקו בתרומה לרשות שמורות הטבע על מנת למכור אותם ולגייס באמצעותם כסף
למימוש השבת היחמור בישראל.

למידע על הראם הלבן ועל פרויקט השחרור לטבע, יש להקליק: [מבצע ראם](#)

פאה ד' – יעל נובי

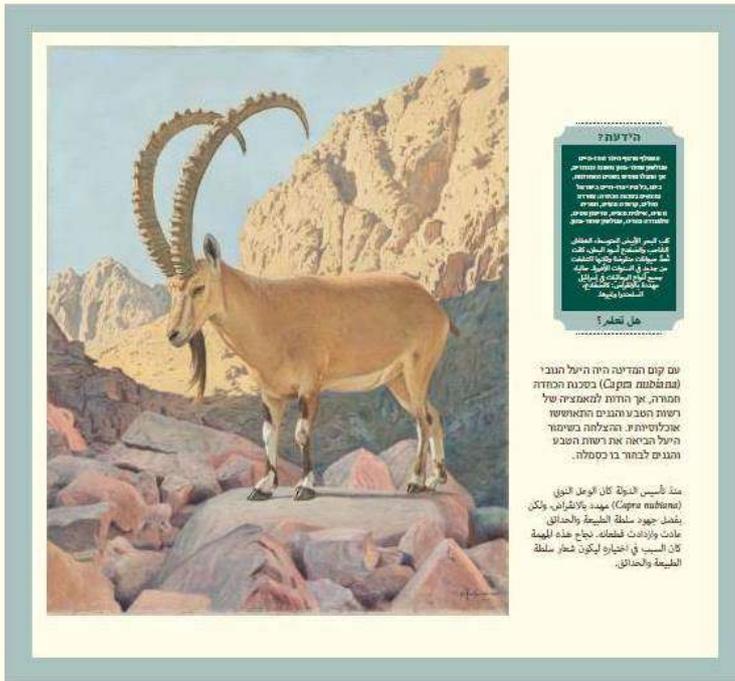
הטקסט שמופיע על פאה זו

עם קום המדינה היה היעל הנובי
(*CAPRA NUBIANA*) בסכנת הכחדה
חמורה, אך הודות למאמציה של רשות
הטבע והגנים התאוששו אוכלוסיותיו.
ההצלחה בשימור היעל הביאה את
רשות הטבע והגנים לבחור בו כסמלה.

למדריך:

למידע על היעל הנובי, יש להקליק :

[יעל נובי](#)

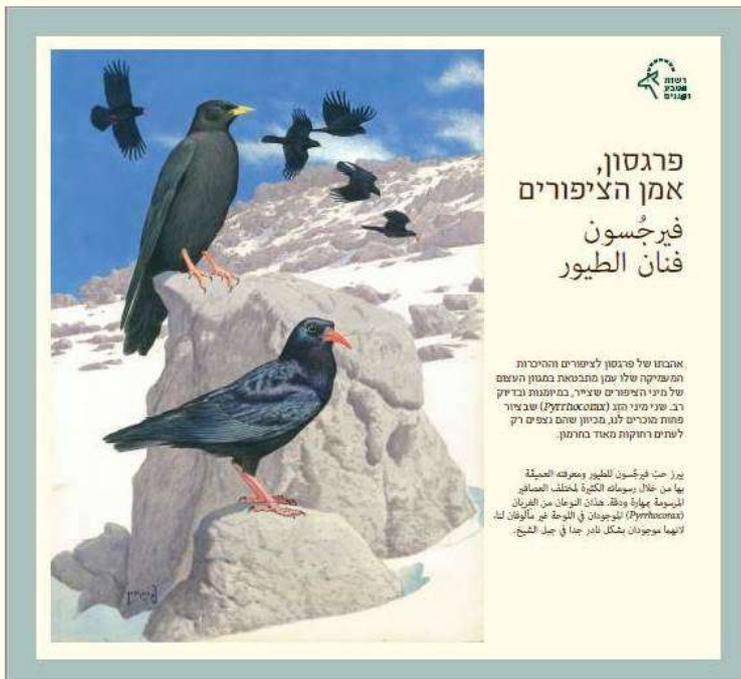
הידעת?
היעל הנובי הוא מין יחיד מסוג היעלים
הנמצא באזור הים התיכון. הוא נמצא
בסכנת הכחדה חמורה. רשות הטבע
והגנים התאוששה מאמציה של רשות
הטבע והגנים. היעל הנובי הוא
מין יחיד מסוג היעלים הנמצא באזור
הים התיכון.

עם קום המדינה היה היעל הנובי
(*Capra nubiana*) בסכנת הכחדה
חמורה, אך הודות למאמציה של
רשות הטבע והגנים התאוששו
אוכלוסיותיו. ההצלחה בשימור
היעל הביאה את רשות הטבע
והגנים לבחור בו כסמלה.

منذ تأسيس الدولة كان الوعل النوبي
(الممثلة منقرض) مهدد بالانقراض، ولكن
بفضل جهود سلطة الطبيعة والحدائق
وإدارة الغابات، نجح هذا النوع
لأن السبب في اختفائه لم يكن شح
الطبيعة والحدائق.

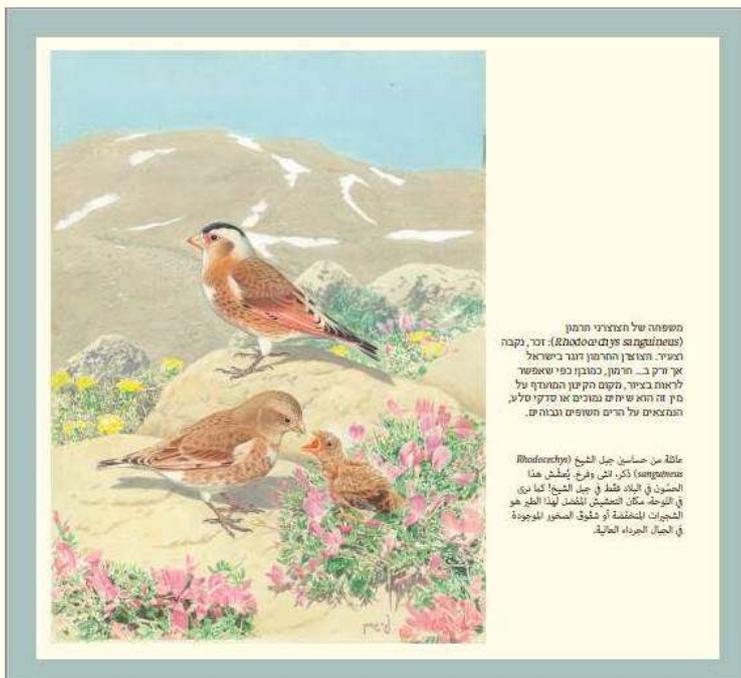
5. פרגסון, אמן הציפורים – מקבץ ציורי עופות

עולם העופות שבה את דמיונו של פרגסון כבר מגיל צעיר והשפעתו עליו ניכרת היטב בעבודתו. ברביעייה זו מוצגים מגוון מיני עופות, שחלקם מוכרים יותר וחלקם פחות, מצפון הארץ ומדרומה: שני מיני הזג, הנצפים לעתים רחוקות בחרמון, **חצוצרן החרמון**, המקנן בחרמון ולא מוכר לרובנו, **הפלמינגו**, עוף מים מוכר מאוד, **סולה לבנת-בטן**, מזדמנת נדירה באילת, **פתון אדום-מקור**, שכלל לא מגיע לישראל ו**צופית בוקת**, המוכרת לרובנו מאוד, מהגינה שליד ביתנו.

פאה א' – טקסט פתיחה ושני מיני זג

הטקסט שמופיע על פאה זו
 אהבתו של פרגסון לציפורים וההיכרות המעמיקה שלו עמן מתבטאת במגוון העצום של מיני הציפורים שצייר, במיומנות ובדיוק רב. שני מיני הזג (*PYRRHOCORAX*) שבצורך פחות מוכרים לנו, מכיוון שהם נצפים רק לעתים רחוקות מאוד בחרמון.

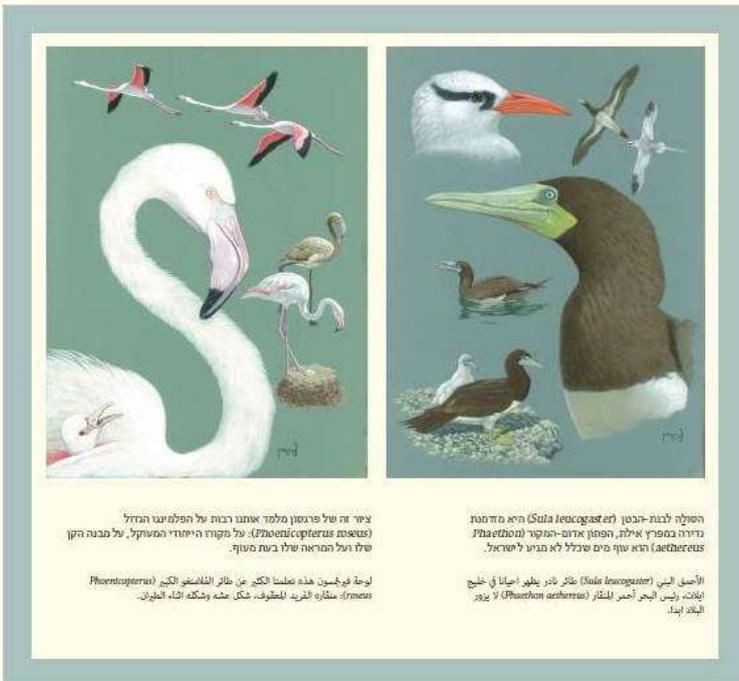
פאה ב' – חצוצרני חרמון
הטקסט שמופיע על פאה זו
 משפחה של חצוצרני חרמון (*RHODOCECHYS SANGUINEUS*): זכר, נקבה ואצטר. חצוצרן החרמון דוגר בישראל אך ורק ב... חרמון, כמובון! כפי שאפשר לראות בציור, מקום הקינון המועדף על מין זה הוא שדות נמוכים או סדקי סלע, הנמצאים על הרים חשופים וגבוהים.

פאה ג' - עופות מים

הטקסט שמופיע על פאה זו

[ימין] הסולה לבנת-הבטן (SULA) נדירה במפרץ אילת, היא מזדמנת נדירה במפרץ אילת, הפתוח אדום-המקור (LEUCOGASTER) הוא עוף מים שכלל לא מגיע לישראל.

[שמאל] ציור זה של פרגסון מלמד אותנו רבות על הפלמינגו הגדול (PHOENICOPTERUS ROSEUS): על מקורו הייחודי המעוקל, על מבנה הקן שלו ועל המראה שלו בעת מעוף.

ציור זה של פרגסון מלמד אותנו רבות על הפלמינגו הגדול (Phoenicopterus roseus): על מקורו הייחודי המעוקל, על מבנה הקן שלו ועל המראה שלו בעת מעוף.

לוכה פורטוגלית גדולה (Phoenicopterus roseus) מקורה הצהוב, שגודלו כגודל האף הארוך.

הסולה לבנת-הבטן (Sula leucogaster) היא מזדמנת נדירה במפרץ אילת, הפתוח אדום-המקור (Leucogaster leucogaster) הוא עוף מים שכלל לא מגיע לישראל.

الأصغر (Sula leucogaster) מקורו הצהוב, שגודלו כגודל האף הארוך (Phaethon aethereus) ציור

פאה ד' - משפחה של צופיות

הטקסט שמופיע על פאה זו

הצופית הבוהקת (CINNYRIS OSEA) ניזונה בעיקר מצוף פרחים וזה המקור לשמה. בעונת הרבייה, שני בני הזוג משתפים פעולה בבניית הקן המורכב ובגידול הגוזלים. בתמונה נראים היטב ההבדלים בין הזכר לנקבה: צבעיו של הזכר (הימני) בוהקים וכולטים הרבה יותר מצבעיה של הנקבה.

הידעת?
הצופית הבוהקת (Cinnyris osea) ניזונה בעיקר מצוף פרחים וזה המקור לשמה. בעונת הרבייה, שני בני הזוג משתפים פעולה בבניית הקן המורכב ובגידול הגוזלים. בתמונה נראים היטב ההבדלים בין הזכר לנקבה: צבעיו של הזכר (הימני) בוהקים וכולטים הרבה יותר מצבעיה של הנקבה.

הצופית הבוהקת (Cinnyris osea) ניזונה בעיקר מצוף פרחים וזה המקור לשמה. בעונת הרבייה, שני בני הזוג משתפים פעולה בבניית הקן המורכב ובגידול הגוזלים. בתמונה נראים היטב ההבדלים בין הזכר לנקבה: צבעיו של הזכר (הימני) בוהקים וכולטים הרבה יותר מצבעיה של הנקבה.

صغير الحسون الفلسطيني (Cinnyris osea) يقطن على جبل أريحا، شمال غربي نابلس، يتغذى على حبوب الطيور، مثل عسل النحل، يتغذى على الحشرات في بناء العش ودرجة الفراخ في الوعاء الطري واضح بين الذكر والأنثى، ألوان الذكر (على اليمين) زاهية وبارزة أكثر من الأنثى.

למדריך

כדאי לבקש מהקהל לזהות מי הזכר ומי הנקבה ולהתייחס לטיפול של שני בני הזוג בגוזלים ולמבנה העדין והמורכב מאוד של הקן.

טקסט "הידעת?"

מבין 500 מיני העופות המוכרים בישראל, 200 מינים מקננים כאן ונחשבים ישראליים.

חמש רביעיות "בתי הגידול" – הבהרה חשובה

בכל אחת מחמש רביעיות בתי הגידול שלהלן, הפאה הפותחת מציגה ציור של בית הגידול. חמישה ציורים אלה הם חלק מסדרת ציורים מעט יותר גדולה, שתוכננה על ידי פרגסון להיות סדרת לוח שנה, מה שלא יצא בסופו של דבר לפועל. מתוך הסדרה, לתערוכה הנוכחית נבחרו בתי הגידול הברורים ביותר. חשוב להבהיר, אלה לא בתי גידול ספציפיים, כהגדרתם האקולוגית, אלא משהו שהוא בין אזור בארץ (למשל, שפלה), לבין בית גידול בתפיסתו הרחבה (למשל, מדבר). הציורף "בית גידול" שמשמש במערך הדרכה זה צריך להיות מובן במשמעותו הרחבה יותר, הכוללת אזור מחיה, מאפיינים אקלימיים וכו'.

6. מלכי המדבר – בעלי חיים שוכני מדבר

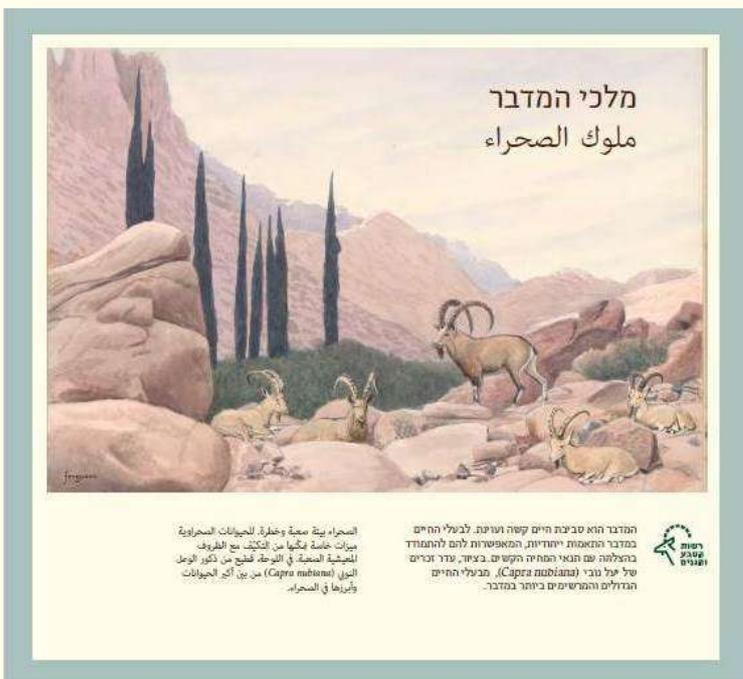
המדבר הוא סביבת חיים קשה ועוינת. לא קל לחיות בה: חם ביום וקר בלילה, הגשם יורד לעתים רחוקות ומקורות המזון מעטים ודלים. לבעלי החיים במדבר התאמות ייחודיות, המאפשרות להם להתמודד בהצלחה עם תנאי המחיה הקשים. היעל הנובי הוא בין בעלי החיים הגדולים והמרשימים ביותר במדבר. את עדר היעלים הזה בחר פרגסון לצייר בשוליו של נווה מדבר - פינה ירוקה סביב מקור מים, המושכת אליה את שוכני המדבר. אם מתבוננים בציור היטב, אפשר לראות שזהו עדר של זכרים בלבד. רק לזכרים יש זקן וקרניהם גדולות ומעוקלות יותר מקרניהן של הנקבות. ואיפה הנקבות? בעדר נפרד, שבוודאי הונצח על ידי פרגסון בציור אחר.

פאה א' – טקסט פתיחה ויעל נובי

הטקסט שמופיע על פאה זו

המדבר הוא סביבת חיים קשה ועוינת. לבעלי החיים במדבר התאמות ייחודיות, המאפשרות להם להתמודד עם תנאי המחיה הקשים. בציור, עדר זכרים של יעל נובי (*CAPRA NUBIANA*), מבעלי החיים הגדולים והמרשימים ביותר במדבר.

למדריך:

למידע על היעל הנובי, יש להקליק:

[יעל נובי](#)

פאה ב' - זאב אפור

הטקסט שמופיע על פאה זו

גופו של הזאב האפור (*CANIS LUPUS*) החי במדבר קטן בהשוואה לגופם של זאבים החיים באזורים צפוניים יותר ופרוותו קצרה ובהירה יותר. הגוף הקטן והפרווה הקצרה והבהירה הם התאמות לתנאי המדבר הקשים.

למדריך:

למידע על הזאב האפור, הנקרא גם זאב

מצוי, יש להקליק: [זאב אפור או זאב](#)

[מצוי](#)

זאב אפור (Canis lupus) החי במדבר קטן בהשוואה לגופם של זאבים החיים באזורים צפוניים יותר ופרוותו קצרה ובהירה יותר. הגוף הקטן והפרווה הקצרה והבהירה הם התאמות לתנאי המדבר הקשים.

זאב אפור (Canis lupus) החי במדבר קטן בהשוואה לגופם של זאבים החיים באזורים צפוניים יותר ופרוותו קצרה ובהירה יותר. הגוף הקטן והפרווה הקצרה והבהירה הם התאמות לתנאי המדבר הקשים.

פאה ג' - שועל חולות

הטקסט שמופיע על פאה זו

שועל החולות (*VULPES RUEPPELLI*) מותאם היטב להליכה בחולות: כפות רגליו מכוסות בפרווה צפופה ועדינה, המונעת ממנו לשקוע בחול ומגנה על רגליו מפני החום הלוהט.

למדריך:

למידע על שועל החולות, הנקרא גם

שועל הנגב, יש להקליק: [שועל חולות](#)

שועל החולות (Vulpes ruppelli) מותאם היטב להליכה בחולות: כפות רגליו מכוסות בפרווה צפופה ועדינה, המונעת ממנו לשקוע בחול ומגנה על רגליו מפני החום הלוהט.

שועל החולות (Vulpes ruppelli) מותאם היטב להליכה בחולות: כפות רגליו מכוסות בפרווה צפופה ועדינה, המונעת ממנו לשקוע בחול ומגנה על רגליו מפני החום הלוהט.

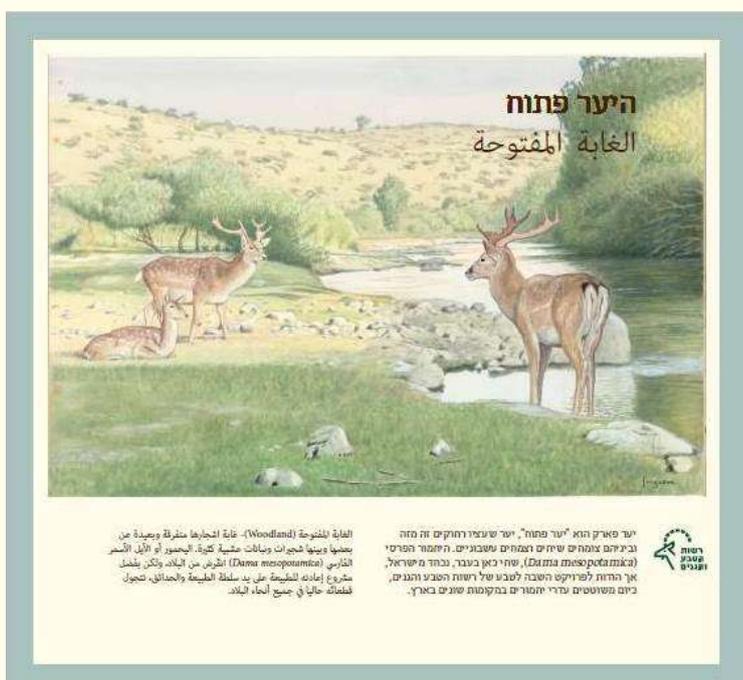
פאה ד' - מקבץ שוכני מדבר
המינים המופיעים בפאה זו:
 MERIONES CRASSUS, מריון מדבר,
 SEKEETAMYS CALURUS, יפה זנב,
 PARAECHINUS, קיפוד מדבר,
 AETHIOPICUS
 קורא מדברי (זכר ונקבה),
 AMMOPERDIX HEYI
 בז שחור, FALCO CONCOLOR
 צחיחנית מדבר, EREMOPHILA
 BILOPHA
 מדברון, SCOTOCERCA INQUIETA
 סלעית שחורת-בטן, OENANTHE
 LEUCOPYGA
 שחור זנב, CERCOMELA MELANURA

טקסט "הידעת?"

שמורת טבע חי בר יוטבתה הוקמה במטרה להשיב לטבע אוכלי עשב מדבריים שחיו בעבר באזורינו. עד היום, הושבו לטבע בהצלחה שני מינים - פרא וראם לבן. כיום חיים בנגב מאות פראים ועשרות ראמים.

7. היער פתוח – בעלי חיים ביער פארק

כותרת הרביעייה "היער פתוח" רומזת מצד אחד לתצורת הצומח המוצגת כאן – יער פארק, ומצד שני – מזמינה את המבקרים ליער. היער פתוח לכולם! הציור שנבחר לפאה הפותחת של רביעייה זו הוא נחל הזורם ביער פארק (יער פארק = יער שעציו רחוקים זה מזה וביניהם צמחייה נמוכה). כמו בציורי נוף אחרים של פרגסון, אי אפשר לזהות במדויק את המקום המצויר. סביר גם להניח שזה אינו מקום אמיתי בארץ אלא פרי דמיונו של פרגסון. ועם זאת, הציור נראה אמיתי מאוד, מזמין אותנו לטייל בתוכו ולהכיר את הסביבה מקרוב.

פאה א' - טקסט פתיחה ויחמורים

הטקסט שמופיע על פאה זו

יער פארק הוא "יער פתוח", יער שעציו רחוקים זה מזה וביניהם צומחים שיחים וצמחים עשבוניים.

היחמור הפרסי (*Dama*)

(*mesopotamica*), שחי כאן בעבר,

נכחד מישראל, אך הודות לפרויקט

השבה לטבע של רשות הטבע

והגנים, כיום משוטטים עדרי

יחמורים במקומות שונים בארץ.

למדריך

בציור מופיעים שני זכרים ונקבה (יושבת). כדאי לשאול את הקהל: מה רואים בציור? ולהתייחס בשיחה להבדלים בין הזכרים לנקבה ולסיטואציה שפרגסון אולי ניסה להנציח: נראה שהזכר הימני מגיע כדי לקרוא תיגר על הזכר השמאלי ולזכות בנקבה. ואולי לא? ... למידע נוסף על היחמור הפרסי ומבצע השבתו לטבע בישראל, יש להקליק: [יחמור פרסי](#)

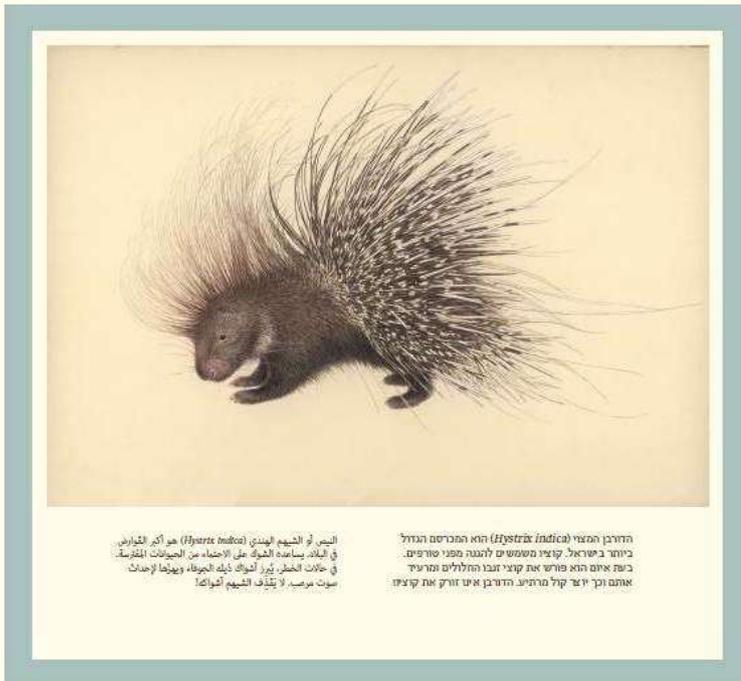
פאה ג' - דורבן מצוי

הטקסט שמופיע על פאה זו

הדורבן המצוי (*Hystrix indica*) הוא המכרסם הגדול ביותר בישראל. קוציו משמשים להגנה מפני טורפים. בעת איום הוא פורש את קוצי זנבו החלולים ומרעיד אותם וכך יוצר קול מרתיע. הדורבן אינו זורק את קוציו!

למדריך

למידע נוסף על הדורבן המצוי, יש להקליק: [דורבן מצוי](#)

פאה ד' - מקבץ שוכני יער פארק

המינים שמופיעים בפאה זו:

שֵׁלוֹ נוּדָד, *Coturnix coturnix*

חוגלת סלעים, *Alectoris chukar*

CHUKAR

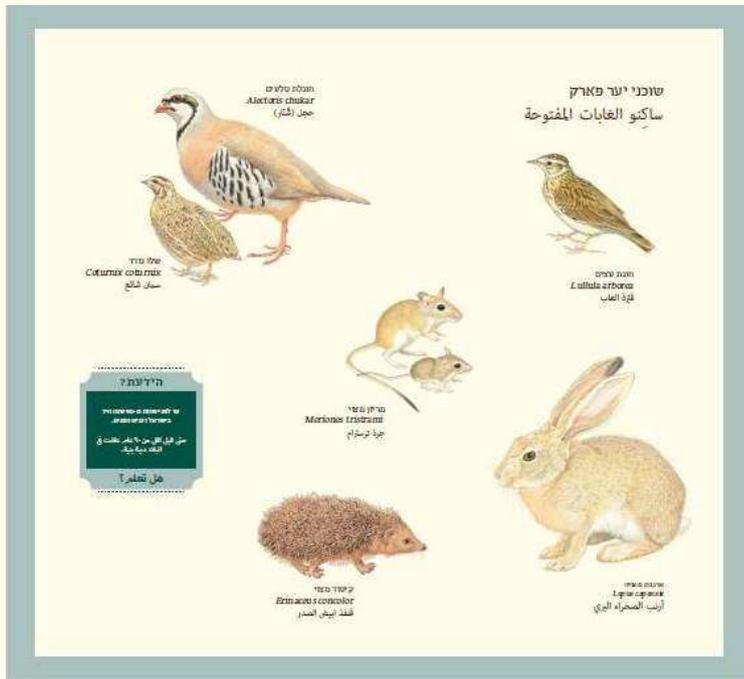
מְרִיּוֹן מְצוּי, *Meriones tristrami*

קיפוד מצוי, *Erinaceus concolor*

CONCOLOR

חוגת עצים, *Lullula arborea*

ארנבת, *Lepus capensis*

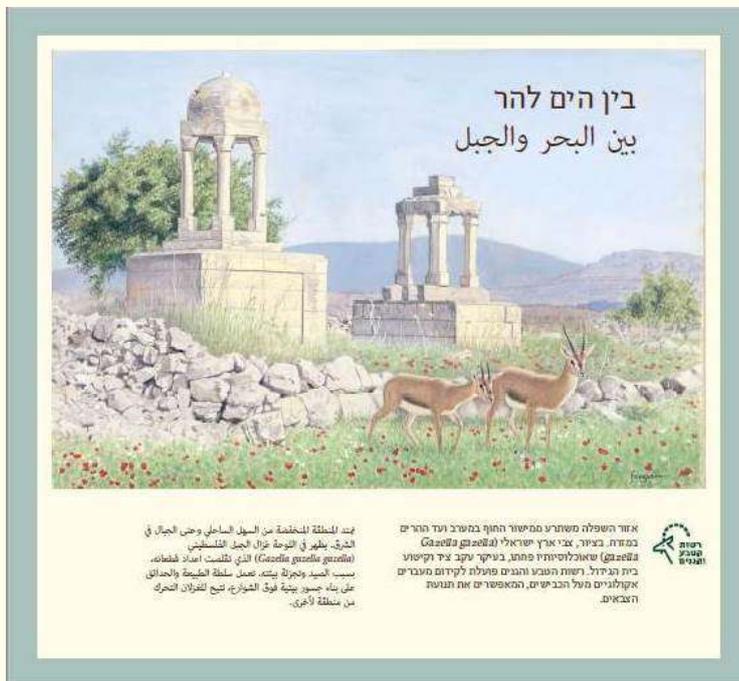

טקסט הידעת?"

עד לפני כ- 90 שנה, היו בישראל דובים חומים

8. בין הים להר – בעלי חיים באזור השפלה

רביעייה זו מייצגת את אזור השפלה ולא דווקא בית גידול מסוים. הציור שנבחר לפתיחת הרביעייה משלב בין האדם לטבע – בין שרידי מבנים קדומים לבעלי חיים ולצומח באזור. בעלי החיים שנבחרו לרביעייה חיים באזור השפלה בארץ, אך גם באזורים אחרים. חייהם של כל מיני בעלי החיים המופיעים כאן (כמו בעצם חייהם של רוב בעלי החיים שעל פני כדור הארץ...) מושפעים מאוד מהאדם: הצבי הארץ ישראלי נצוד בעבר כמעט עד להכחדה ואוכלוסיותיו התאוששו רק הודות לאיסור הציד ולפעולות אקטיביות של רשות הטבע והגנים; הסלעית האירופית, שיאנית הנדידה, שבנדידתה הארוכה נתקלת פעמים רבות במכשולים מעשי ידי אדם; גירית הדבש, שבעבר הייתה נפוצה כאן אך כמעט שנכחדה לחלוטין מהארץ עקב ציד מכוון ועקב הרס בית הגידול; והדיה השחורה, שאוכלוסייתה העולמית עצומה, מכיוון שלמדה להיזון ממזבלות האדם. גם הסיבות להכחדת המינים המוזכרות בטקסט "הידעת?" של רביעייה זו הן כולן מעשה ידי אדם, כולל דחיקה על ידי מינים זרים, מכיוון שמינים הזרים, דוגמת המיינה והדררה, הובאו לארץ בידי האדם.

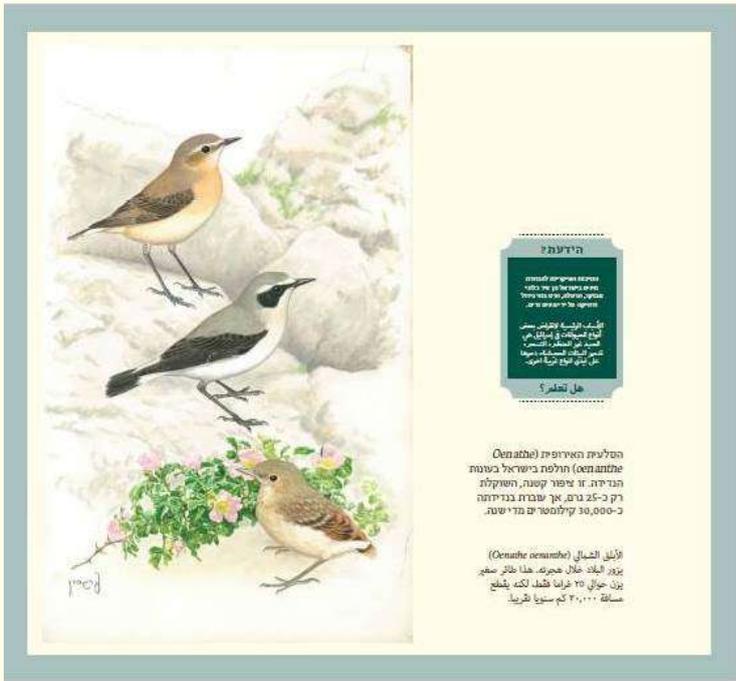

פאה א' - טקסט פותח וצבאים

הטקסט שמופיע על פאה זו
אזור השפלה משתרע ממישור החוף במערב ועד ההרים במזרח. בתמונה, צבי ארץ ישראלי (GAZELLA GAZELLE GAZELLE) שאוכלוסיותיו פחתו, בעיקר עקב ציד וקיסוע בית הגידול. רשות הטבע והגנים פועלת לקידום מעברים אקולוגיים מעל הכבישים, המאפשרים את תנועת הצבאים.

למדריך

למידע על הצבי הארץ ישראלי, יש להקליק: [צבי ארץ ישראלי](#)

הידעת?
 בעונת היציאה לעונה
 נוסעים מירושלים ויריבוא
 ירושלים ומחזרים לירושלים
 חזרה אל ירושלים.

הסלעית האירופית (Oenanthe)
 חולפת בישראל בעונת
 הנדידה. זו יציאת קטנה, השוקלת
 רק כ-25 גרם, אך עוברת בנדידתה
 כ-30,000 קילומטרים מדי שנה.

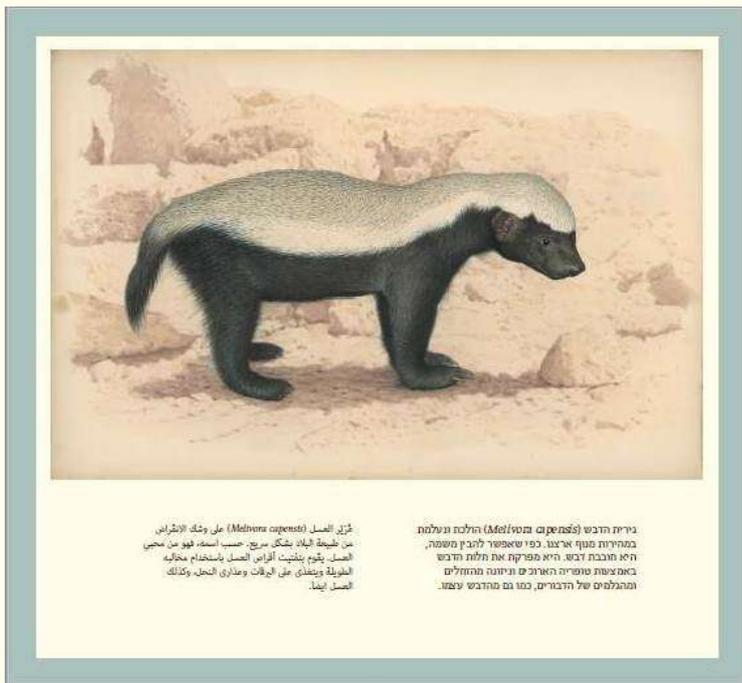
الأرنبة الصخرية (Oenanthe)
 تزور البلاد خلال هجرتها. هذا طائر صغير
 يزن حوالي 25 غراماً فقط، لكنه يطير
 مسافة 30,000 كم سنوياً تقريباً.

פאה ב' - סלעית אירופית
 הטקסט שמופיע על פאה זו
 הסלעית האירופית (OENANTHE)
 חולפת בישראל
 בעונות הנדידה. זו ציפור קטנה,
 השוקלת רק כ-25 גרם, אך עוברת
 בנדידתה כ-30,000 קילומטרים
 מדי שנה.

למדריך
 למידע על סלעית אירופית, יש
 להקליק: [סלעית אירופית](#)

טקסט "הידעת?"

הסיבות העיקריות להכחדת מינים בישראל הן ציד בלתי מבוקר, הרעלה, הרס בתי גידול ודחיקה על ידי מינים זרים.

ثعلب العسل (Mellivora capensis) على وشك الانقراض.
 من طبيعة البلاد يشكك سريعاً حسب اسمه، فهو من محبي
 العسل. يقوم بنقثات أفراس العسل باستخدام مخالبه
 الطويلة وينفذي على الرقبات وعنقري الحنك وكذلك
 العسل أيضاً.

ג'רית הדבש (Mellivora capensis) הולכת ונעלמת
 במהירות מנוף ארצנו. כפי שאפשר להבין משמה,
 היא חובבת דבש. היא מפרקת את חלות הדבש
 באמצעות שפיריה הארוכים וניזונה מהזחלים
 והמלמלים של הדבורים, כמו גם מהדבש עצמו.

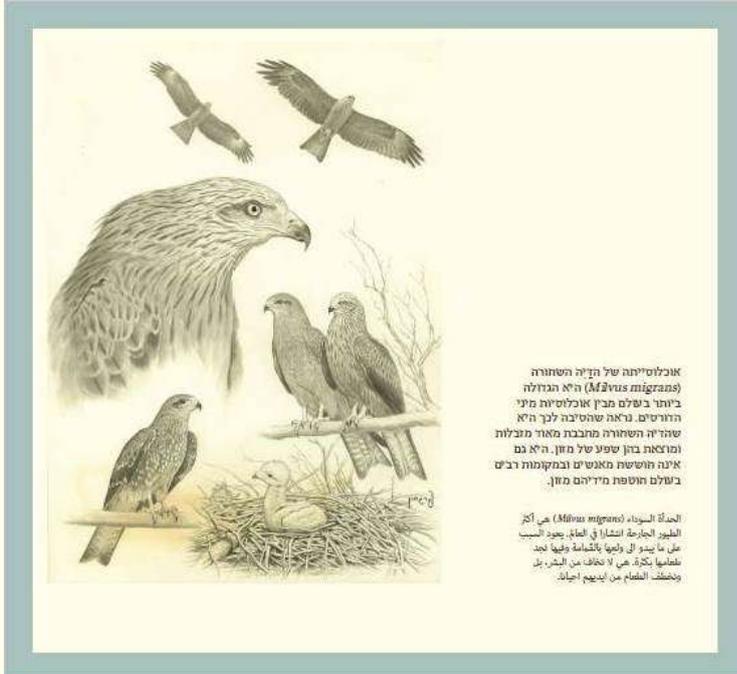
פאה ג' - ג'רית הדבש
 הטקסט שמופיע על פאה זו
 ג'רית הדבש (MELIVORA)
 הולכת ונעלמת
 במהירות מנוף ארצנו. כפי שאפשר
 להבין משמה, היא חובבת דבש. היא
 מפרקת את חלות הדבש באמצעות
 טופריה הארוכים וניזונה מהזחלים
 ומהגלמים של הדבורים, כמו גם
 מהדבש עצמו.

למדריך
 למידע נוסף על ג'רית הדבש, יש
 להקליק: [ג'רית הדבש](#)

פאה ד' - דיה שחורה

הטקסט שמופיע על פאה זו

אוכלוסייתה של הדיה השחורה (MILVUS MIGRANS) היא הגדולה ביותר בעולם מבין אוכלוסיות מיני הדורסים. נראה שהסיבה לכך היא שהדיה השחורה מחבבת מאוד מזבלות ומוצאת בהן שפע של מזון. היא גם אינה חוששת מאנשים ובמקומות רבים חוטפת מדיהם מזון.

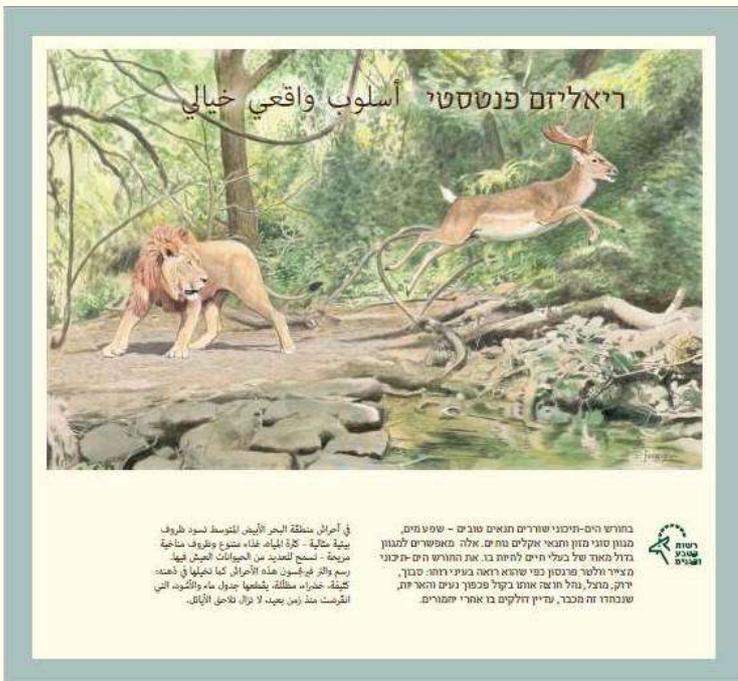

למדריך

למידע נוסף על הדיה השחורה, יש להקליק: [דיה שחורה](#)

9. ריאליזם פנטסטי – בעלי חיים בחורש הים-התיכוני

רביעייה זו מייצגת את החורש הארץ ישראלי, אך גם את הפנטזיה. פרגסון, בסגנון הציור הריאליסטי האופייני לו, מצייר לנו פנטזיה. הסצנה המצוירת שטווה פרגסון בדמיונו, מופיעה לנגד עינינו בצורה חיה מאוד. רביעייה זו מספקת את ההזדמנות הטובה ביותר לדבר על חירות האמן ועל מטרתו: מה פרגסון רצה להגיד לנו בציור זה? האם רצה לצייר לנו סצנה מהעבר? האם רצה לתאר יחסים בין טורף לנטרף? מה עורר אותו לרצות לצייר את הסצנה הזו? איזה מידע הוא מנסה להעביר לנו בציור? אילו רגשות הוא מנסה לעורר בנו? ושאלות נוספות – עד כמה על האמן להיות נאמן למקור? עד כמה פרגסון נאמן למקור?

פאה א' - אריה במרדף אחר יחמור

הטקסט שמופיע על פאה זו

בחורש הים-תיכוני שוררים תנאים טובים – שפע מים, מגוון סוגי מזון ותנאי אקלים נוחים. אלה מאפשרים למגוון גדול מאוד של בעלי חיים לחיות בו. את החורש הים-תיכוני מצייר וולטר פרגסון כפי שהוא רואה בעיני רוחו: סבוך, ירוק, מוצל, נחל חוצה אותו בקול פכפוך נעים והאריות, שנכחדו זה מכבר, עדיין דולקים בו אחרי יחמורים.

פאה ב' - שרקרקים

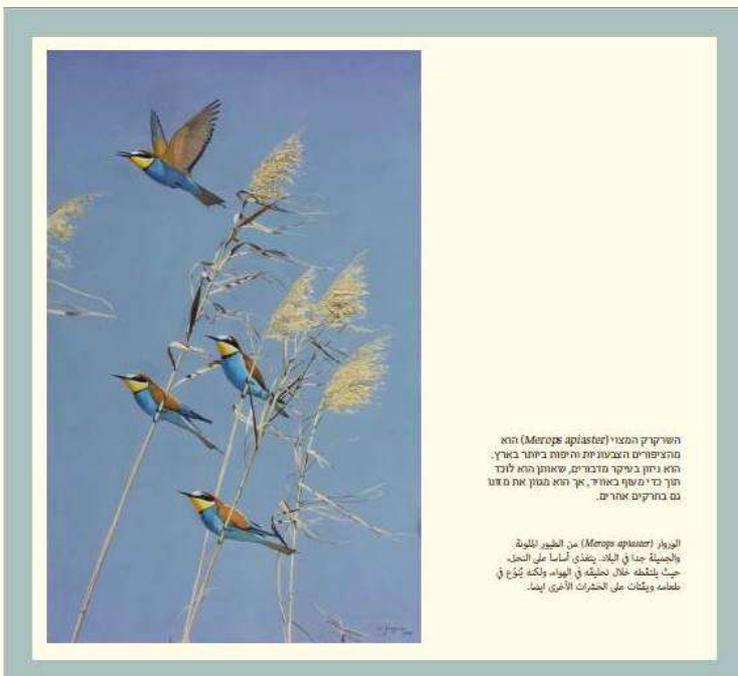
הטקסט שמופיע על פאה זו

השרקרק המצוי (MEROPS APIASTER) הוא מהציפורים הצבעוניות והיפות ביותר בארץ. הוא ניזון בעיקר מדבורים, שאותן הוא לוכד תוך כדי מעוף באוויר, אך הוא מגוון את מזונו גם בחרקים אחרים.

למדריך

למידע נוסף על השרקרק המצוי, יש

להקליק: [שרקרק מצוי](#)

פאה ד' - דלק סלעים ומשפחת

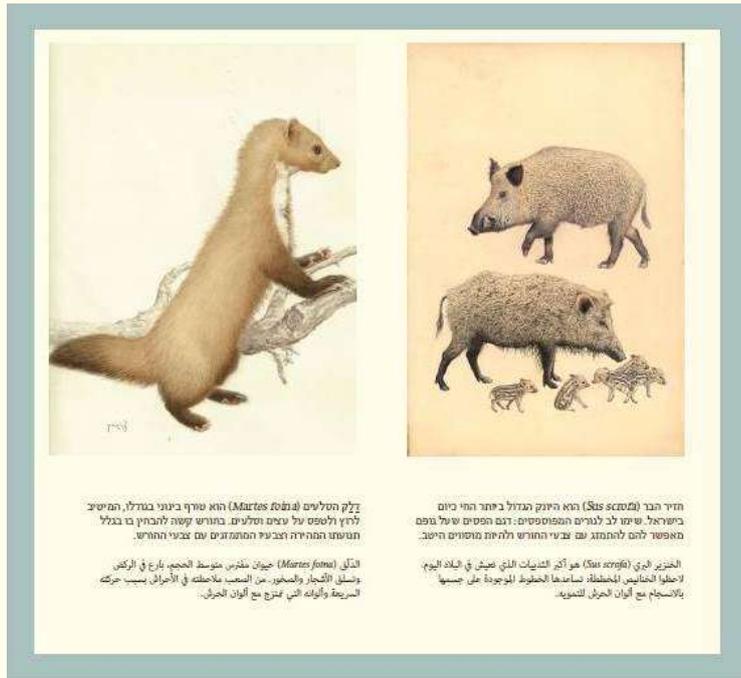
חזירי בר

הטקסט שמופיע על פאה זו

דֶּלֶק הסלעים (*Martes foina*) הוא טורף בינוני בגודלו, המיטיב לרוץ ולטפס על עצים וסלעים. בחורש קשה להבחין בו בגלל תנועתו המהירה וצבעיו המתמזגים עם צבעי החורש.

חזיר הבר (*Sus scrofa*) הוא

היונק הגדול ביותר החי כיום בישראל. שימו לב לגורים המפוספסים ששל גופם מאפשר להם להתמזג עם צבעי החורש ולהיות מוסווים היטב.

המפוספסים: דגם הפסים שעל גופם מאפשר להם להתמזג עם צבעי החורש ולהיות מוסווים היטב.

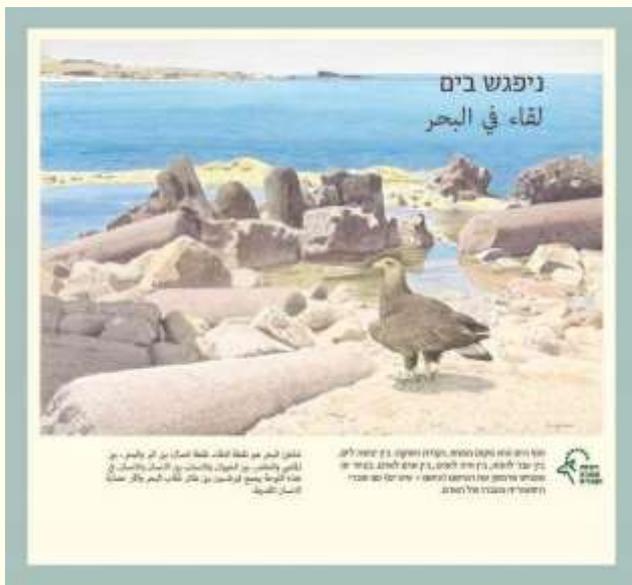
למדריך

למידע נוסף על דלק סלעים, יש להקליק: [דלק סלעים](#)

למידע נוסף על חזיר בר, יש להקליק: [חזיר בר](#)

10. ניפגש בים - בעלי חיים בחוף הים

רביעייה זו מציגה מיני עופות בלבד, שהמשותף לכולם הוא שהם חיים בקרבת חוף הים ומוצאים בים את מזונם. בציורי השחפים והשחפיות ניכר בבירור הדיוק המדעי שבו הצטיין וולטר פרגסון. ראשית, ברוב הציורים הוא טרח והקפיד לרשום את השם העברי ואת השם המדעי של כל מין שצייר. בנוסף, הציורים כה מדויקים עד שחוקרים לא מתקשים לזהות את המין המדויק שצויר גם ללא הכתוב, גם במינים שההבדלים ביניהם הם דקים מאוד. בפאה האחרונה של רביעייה זו דוגמה מצוינת לכך: שישה מיני שחפים ושחפיות, בוגרים וצעירים, על הארץ ובתעופה, שהודות לדיוק הרב אפשר לזהות את המין הספציפי המצויר (ראו תמונה עם שמות המינים בהמשך).

פאה א' - טקסט פתיחה ועיטם

הטקסט שמופיע על פאה זו

חוף הים הוא מקום מפגש, נקודת השקה: בין יבשה לים, בין עבר להווה, בין חיה לאדם, בין אדם לאדם. בצויר זה מפגיש פרגסון את העיטם (עיטם = עיט ים) עם שברי היסטוריה מעברו של האדם.

למדריך

למידע על עיטם לבן-זנב, יש להקליק: [עיטם לבן זנב](#)

פאה ב' - שחפיות ים

הטקסט שמופיע על פאה זו

שחפית הים (*STERNA HIRUNDO*) היא מין חולף ומקייץ בישראל. כאלף זוגות שחפיות ים בוחרות לבנות את קנן בישראל, והן מקננות במושבות בצפון הארץ – בחוף הכרמל, באיי ראש הנקרה, בכנרת ובעמק החולה.

למדריך

למידע על שחפית ים, יש להקליק: [שחפית ים](#)

פאה ג' - שלך

הטקסט שמופיע על פאה זו

השֵׁלֶךְ (PANDION HALIAETUS)

מתמחה בשליית דגים חיים

מהמים ומותאם לכך היטב: גופו

כמעט שלא נרטב הודות

לבלוטות שומן מפותחות, נוצותיו

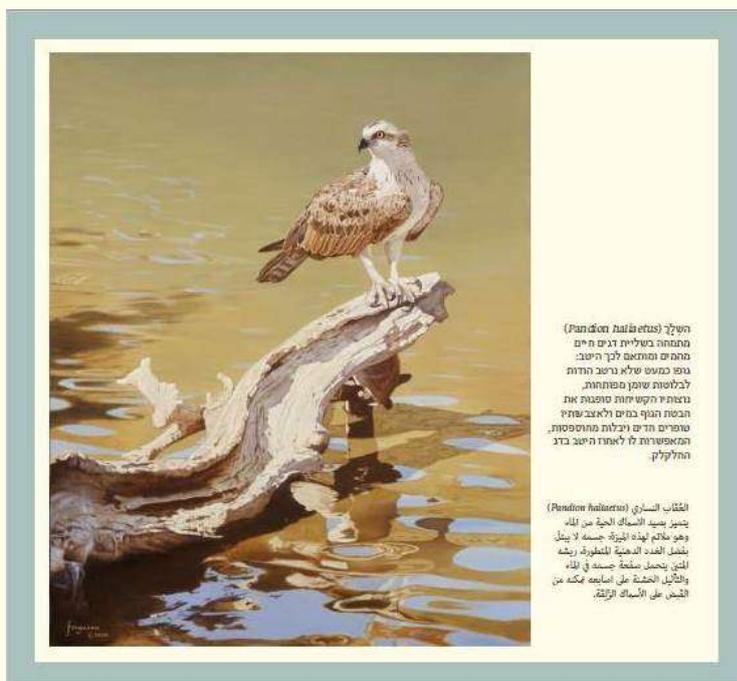
הקשיחות סופגות את חבטת

הגוף במים ולאצבעותיו טופרים

חדים ויבלות מחוספסות,

המאפשרות לו לאחוז היטב בדג

החלקלק.

השֵׁלֶךְ (Pandion haliaetus) מתמחה בשליית דגים חיים מהמים ומותאם לכך היטב: גופו כמעט שלא נרטב הודות לבלוטות שומן מפותחות, נוצותיו הקשיחות סופגות את חבטת הגוף במים ולאצבעותיו טופרים חדים ויבלות מחוספסות, המאפשרות לו לאחוז היטב בדג החלקלק.

القطاب السري (Pandion haliaetus) يتميز بمخالبه القوية التي تمكنه من الإمساك بسهولة بالأسماك الحية من الماء. وهو قادر على التحليق بسرعة لا مثيل لها بفضل الجهد الهائل للطاقة. ريشه الكثيف يحمله صليفاً جسدته في الماء والتأليل الهائل على أظفاره تمكنه من القبض على الأسماك الزلقة.

למדריך

למידע נוסף על השלך, יש להקליק: [שלך](#)

פאה ד' - שחפים ושחפיות

הטקסט שמופיע על פאה זו

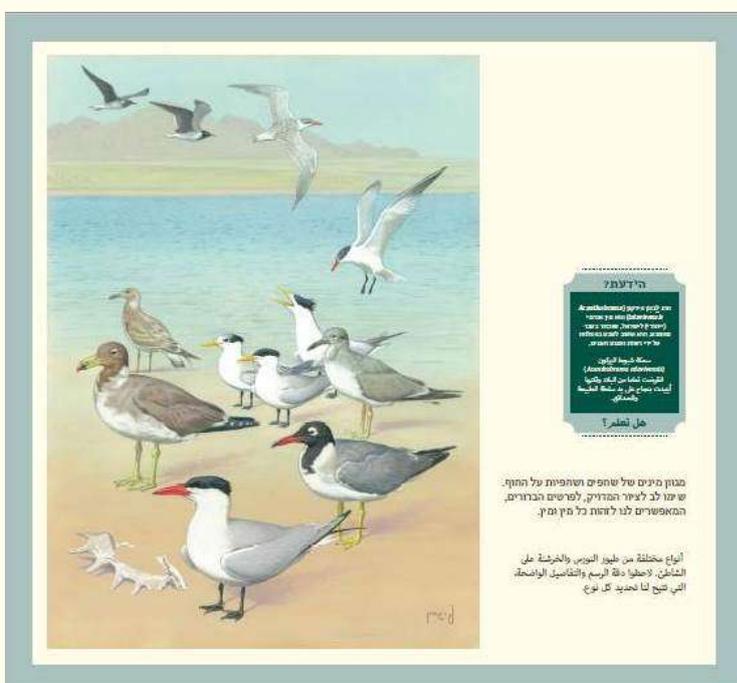
מגוון מינים של שחפים ושחפיות

על החוף. שימו לב לציור

המדויק, לפרטים הברורים,

המאפשרים לנו לזהות כל מין

ומין.

הידעת?
זהו זרם ייחודי (Acanthobrama) המיוצג במוזיאון תל אביב. הוא מורכב ממינים שונים של שחפים ושחפיות, אשר נמצאים באזורי החוף הדרומיים של ישראל. הציור מפרט על המאפיינים המייחדים לכל מין.

מגוון מינים של שחפים ושחפיות על החוף. יש לנו לצורך המדויק, לפרטים הברורים, המאפשרים לנו לזהות כל מין.

أنواع مختلفة من طيور النورس والخرسة على الشاطئ. لاحظوا دقة الرسم والتفاصيل الواضحة التي تتيح لنا تحديد كل نوع.

טקסט "הידעת?"

הדג לָבֵנון הירקון

(ACANTHOBRAMA)

TELAVIVNESSIS) הוא מין אנדמי

(ייחודי) לישראל, שנכחד בעבר

מהטבע. הוא הושב לטבע בהצלחה על ידי חוקרי אוניברסיטת תל אביב ורשות הטבע

והגנים.

למידע אודות השבת לבנון הירקון, יש להקליק: [השבת לבנון הירקון](#)

למדריך

בתמונה זו מפורטים שמות המינים המופיעים בציור. מתחת לציור אפשר לראות את הדרך שבה הקפיד פרגסון לכתוב את שם המין שצייר. אבל גם ללא השם הכתוב, הציור כה מדויק שאפשר לזהות את המינים השונים. אפשר להצביע בפני המבקרים על ההבדלים בין המינים השונים ועל ההבדלים בין צעיר לבוגר.

